

Sovon-Nieuws 4

30e jaargang
december 2017

In dit nummer o.a.:

- Zeldzame broedvogels 2017, veel records
- Doe mee met het Jaar van de Huiszwaluw 2018
- Midwintertelling watervogels 2017
- Welke soorten lijden onder Sahel-droogte
 - In de klei Peter Lindeboom: asiel voor de Monniksparkiet

Meerjarenvisie, broodnodig in verwarrende tijden

Sovon-Nieuws

Nieuwsbrief van Sovon Vogelonderzoek Nederland over vogeltellingen, de vereniging en andere zaken betreffende vogels in Nederland.

Redactie

John van Betteray, Fred Hustings, Loes van den Bremer & Albert de Jong. Fotoredactie Harvey van Diek. Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.

Lidmaatschap

Contributie: € 17,50; (oud)waarnemers, leden van Vogelwerkgroepen en jongeren betalen € 14,50. Sovon-leden ontvangen viermaal per jaar Sovon-Nieuws en korting op Sovon-uitgaven en het abonnement op Limosa (pluslidmaatschap € 34,50).

Zie voor lid worden en diverse tarieven www.sovon.nl/lidmaatschap.

Bestuur

Voorzitter Roelof ten Doesschate

Secretaris Susan Kaak

Penningmeester André Stougje

Overige bestuursleden Jaap van Gent, Lilian van den Aarsen, Ben van Os en Marcel Visser

E-mail: bestuur@sovon.nl

Bureau

Kantoor Sovon te Natuurplaza,
Toernooiveld 1, 6525 ED Nijmegen.

Tel: 024 - 7 410 410

E-mail: info@sovon.nl

Homepage: www.sovon.nl

IBAN: NL37 TRIO 0391 2031 85

IBAN: NL57 RABO 0105 1170 56

Ledenraad

Kijk op sovon.nl/ledenraad voor de vertegenwoordiger(s) vanuit uw district.

E-mail: ledenraad@sovon.nl

Directeur Theo Verstrael

Communicatie Carolyn Vermanen

Monitoring en Inventarisaties Rob Vogel

Onderzoek en Advies Julia Stahl

Doelstelling

Sovon Vogelonderzoek Nederland volgt de veranderingen in aantallen en verspreiding van alle in ons land in het wild voorkomende vogels. Signalerend onderzoek (monitoring) en veld- en bureaustudies dragen bij aan het verklaren van de gesignaleerde ontwikkelingen. Onze drijfveer is het toegankelijk maken van kennis en informatie voor natuurbeheer, natuurbeleid en natuurbescherming. Daarbij zorgen we voor goede borging van onze kwaliteit, onafhankelijkheid en objectiviteit. Sovon coördineert, stimuleert en ondersteunt systematisch veldonderzoek door vrijwilligers. De meetnetten voor broedvogels en watervogels zijn onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring, uitgevoerd i.s.m. CBS en in opdracht van WOT N&M, het Ministerie van LNV, Rijkswaterstaat en de provincies.

Lay-out: van Groot tot Klein

Druk: Veldhuis Media BV

Sovon-Nieuws wordt gedrukt op FSC-papier.

ISSN 1383-0635.

Foto boven:

Theo Verstrael (Harvey van Diek)

Foto's omslag:

Kleinst Waterhoen, juveniel, 11 aug 2017,
Zuidlaardermeerpolder, Gr. Foto: Wies Vink
Peter Lindeboom. Foto: Rob Buijter

We leven in verwarrende tijden. Wereldleiders blijken vooral rouwdouwers, Saoedische vrouwen mogen nu auto gaan rijden, bij hét Nederlands elftal denken we tegenwoordig aan vrouwenvoetbal (goed gedaan dames!) en de economische groei - waarvan de terugkeer recent nog door vooraanstaande economen werd betwijfeld - is in Nederland in jaren niet zo groot geweest. Zeggen dat de wereld dynamisch is wordt daarmee een understatement van jewelste. Nu is dynamiek er in de samenleving altijd geweest (en zal er gelukkig ook altijd blijven): het maakt het wel noodzakelijk regelmatig na te denken over waar je zelf in die samenleving staat.

Sovon stelt eens per vier jaar een Meerjarenvisie op. Hierin kijken we opnieuw naar missie en visie, analyseren we de omgeving en leggen we ambities en doelen vast. Met bestuur en Ledenraad hebben we net de discussies over onze nieuwe Meerjarenvisie 2018-2021 achter de rug. Werven, binden en faciliteren van de tellers blijft de komende periode hét speerpunt: zonder tellers immers geen Sovon. We vragen veel van onze achterban, jullie geven ons heel veel terug maar als Sovon kunnen we het altijd beter doen. Zichtbaarder worden in de regio, online cursussen aanbieden, goede terugkoppeling geven en nadenken hoe nieuwe technieken kunnen worden ingepast in het veldwerk zijn daarom belangrijke aandachtspunten. Het belang van een grote groep actieve tellers zal de komende jaren alleen maar toenemen door nieuwe vragen over vogels die op ons af zullen komen. De effectiviteit van het agrarisch natuurbeheer is een goed voorbeeld daarvan; daarnaast biedt het Meetnet Urbane Soorten mogelijkheden om de gevolgen van grootschalige woningbouwrenovaties op stadsvogels te evalueren, maar dan is een intensivering van de gegevensverzameling wel wenselijk. Zo wordt Sovon voortdurend uitgedaagd goede tellers te vinden, op te leiden en te binden, om voor meer maatschappelijke vragen goede informatie beschikbaar te stellen. Die missie staat al vele jaren en zal ook de komende jaren in de toenemende dynamiek van de samenleving overeind blijven.

● *Theo Verstrael*

Foto: Ruurd Jelle van der Leij

***IJsvogel in barre omstandigheden.
Hoeveel worden er dit jaar geteld
tijdens de Midwintertelling?***

Voor de komende tellingen zie sovon.nl/teldata

Zeldzame broedvogels in 2017: de eerste Steppekiekendief en veel gesneuvelde records

Wilde Zwaan, paar met hier
nog drie jongen, Wapserveense
Petgaten, Dr, 26 mei 2017.

Foto: Harvey van Diek

In november kwamen de broedvogel-districtscoördinatoren weer bij elkaar. Hieronder een greep uit de nieuwtjes die er werden uitgewisseld afkomstig uit het Meetnet Broedvogels, aangevuld met o.a. informatie van werkgroepen (Oehoe, Bijeneter) en Waarneming.nl. Een deel van de gevallen is nog niet geverifieerd en het overzicht is zeker niet volledig. In het broedvogelrapport is te zijner tijd alles na te lezen, ook over de andere zeldzame broedvogels.

In Drenthe bracht een paar **Wilde Zwanen** twee jongen groot. Een tweede paar bouwde een nest maar er werden geen eieren gelegd. Paren waarvan beide partners uit gevangenschap stammen, waren aanwezig in Oud Zuilen Ut (twee jongen vliegvlug en gekleurringd), Lelystad en bij Beesd (mogelijk nestbouw).

In Friesland werden op de vaste plek 6 paren **Nonnetjes** gevonden. Vier nesten telden ieder 8-10 eieren, één nest bevatte een onbekende aantal eieren en één vogel begeleidde 8 pullen. Niet eerder broedden er zoveel paren sinds de vestiging in 2010 (1-4 per jaar).

Het aantal **Korhoenders** op de Sallandse Heuvelrug werd geschat op 15 hennen en 10 hanen. Dit zijn, op 1-2 Nederlandse hennen na, allemaal Zweedse vogels. Er werden minimaal 12 nesten met eieren gevonden en er zijn ook kuikens geboren.

Op een eilandje in het havengebied van Rotterdam zijn de laatste jaren jaarrond **Kuifaalscholvers** aanwezig. Dit jaar is er mogelijk gebroed door deze kleine aalscholver. Op 10 juli werden er twee 'verse' juveniele Kuifaalscholvers en een adulte vogel gezien die op zeer korte afstand te benaderen waren. Beide juvenielen gedroegen zich opvallend: ze vlogen niet weg maar lieten zich als een pinguïn van de steiger vallen en doken langdurig. Ook het gedrag van de adulte vogel (rondjes vliegend boven de waarnemers) viel op. Een nest is echter niet gevonden.

Woudaapjes nestelden succesvol in een recreatieterrein bij Heerenveen Fr (4 jongen) en de Zevenhuizerplas ZH (4 resp. minimaal 1 jong). Opvallend is de vondst van een **Kwakken**-nest met eieren op een eiland in het Volkerakmeer. Enkele bekende plekken waren opnieuw bezet: Artis, Amsterdam (min. 9 paren), Avifauna Alphen aan den Rijn (2) en Middelburg (3 paren en min. 4 jongen vliegvlug).

Na het beste jaar ooit voor de **Roodhalsfuten** van Diependal Dr (2016: 10 paren waarbij min. 5 met jongen), volgde een mager jaar met 6 paren (geen jongen). Het lage aantal in dit gebied, het belangrijkste voor deze soort binnen ons land, was mogelijk een gevolg van droogte.

Een zeker broedgeval van een paar **Zwarte Wouwen** (2 uitgevlogen jongen) vond plaats in het oosten van Noord-Brabant. In Limburg waren twee paren aanwezig, waarvan zeker één met nestbouw, maar die waren niet succesvol.

Sinds 2010 is de **Rode Wouw** een jaarlijkse broedvogel in ons land. Dat is opmerkelijk want in de 20 jaar daarvoor werden slechts 6 broedpogingen bekend. De populatie is opvallend snel toegenomen van 1-2 (2010-14) naar 5-9 zekere broedgevallen (2015-16). In 2017 waren er in ieder geval 11 zekere broedgevallen (nest met eieren of jongen; incl. 3 waarvan het nest niet werd gevonden maar waar op basis van gedrag kon worden geconcludeerd dat er wel een nest met jongen was) en wel in Drenthe (1), Salland Ov (3), Twente Ov (1), Achterhoek Gl (3), Veluwe Gl (1) en Zuid-Limburg (2).

Opnieuw een toename voor de **Zeearend** met 11 paren verdeeld over Groningen (1), Friesland (3), Overijssel (1), Flevoland (3), Zuid-Holland (2) en Noord-Brabant (1). Op 8 nesten werden jongen gezien en op drie daarvan werden steeds twee jongen geringd. De paren zonder jongen kwamen niet verder dan nestbouw (1) of zagen hun

poging mislukken in (waarschijnlijk) de eifase (2). Tussen 2006 (vestiging) en 2016 groeide de populatie met maximaal 1 paar per jaar, de groei in 2016-17 (+4) is dan ook opvallend groot.

Een sublieme nieuwe broedvogel voor Nederland is de **Steppekiekendief**. Het broedgeval van een zuiver paar op een akker in Groningen was het eerste ooit in West-Europa en werd ontdekt, beschermd en uitgebreid gedocumenteerd door de Werkgroep Grauwe Kiekendief. Vier jongen (alle vrouwtjes) vlogen uit waarvan er één, voorzien van een zwarte kleurring, op 2 september nabij Huizen NH werd gefotografeerd. Een adulte man verbleef van 30 april tot 10 juli in de omgeving van Waddinxveen ZH. De vogel baltste veelvuldig, ook met een Bruine Kiekendief, maar dit leidde niet tot een gemengd broedgeval, zoals dit jaar met succes in Schleswig-Holstein plaatsvond.

Twee paar **Visarenden** brachten in de Biesbosch ieder drie jongen groot. Op een groot nest in een dode boom, waar in 2016 voor het eerst een jonge Visarend uitvlog, nestelde waarschijnlijk hetzelfde paar (in ieder geval hetzelfde geringde mannetje). Iets zuidelijker broedde een paar in een hoogspanningsmast.

In het Zuidlaardermeergebied riepen 8 **Kleinst Waterhoentjes**, elders in het land eveneens 8 gedurende langere tijd. Met ongeveer 35-40 territoria was 2017

Kleinst Waterhoen, adult sleept
met een stengel, Zuidlaarder-
meerpolder, Gr. 24 juli 2017.
Foto: Wies Vink

voor de **Kwartelkoning** het magerste jaar gerekend vanaf 1980, nog slechter dan 1996 (41). Een flinke stap terug ten opzichte van de laatste vier jaren (110-150).

Hoewel er niet eerder 22 paren **Kraanvogels** werden geteld, vlogen er slechts 9 jongen uit. Door droogte op de broedplaatsen werden legsels verlaten en kwetsbaar voor predatie; nalegsels bleven vrijwel uit. Van de 22 paren bouwden 16 een nest en brachten er zes 1-2 jongen groot.

Met minimaal 35 zekere broedgevallen was het een topjaar voor de **Steltkluut** en verdwijnt het oude record (31 paren in 2000) uit de boeken. In het Zuidlaardermeergebied Gr werden liefst 15 broedparen geteld, waarvan 10 in de Westerbroekstermadepolder. In het Oostvaardersveld Fl werden 4 nesten gevonden en in het Landje van Geijsel bij Ouderkerk aan de Amstel NH lagen er 2. Solitaire broedparen werden verder gemeld uit Overijssel (1), Gelderland (2), Utrecht (1), Zuid-Holland (6), Zeeland (2) en Noord-Brabant (2).

Net als in 2016 verbleef een territoriaal mannetje **Bonte Strandloper** in het Dwingelderveld.

Onderzoekers van Wageningen Marine Research telden op twee door **Drieteenmeeuwen** bezette productieplatforms in de Noordzee (minimaal) 50 en 112 nesten. Het hoogste aantal tot nu toe was 47 nesten in 2005. Alleen een complete 'survey' van alle Nederlandse platforms kan duidelijk maken hoe groot de populatie inmiddels is.

Zowel op de nieuwe Markerwadden als op De Kreupel was een alarmerend paar adulte **Dwergmeeuwen** aanwezig. Er zijn geen nesten gevonden.

Broedende **Pontische Meeuwen** werden gemeld bij Amerongen Ut (zuiver paar waarvan het vrouwtje in Polen en het mannetje in Duitsland geringd is) en bij Lelystad (minimaal 1 paar; op 9 juli met twee vliegvlugge jongen).

Witwangstern deden het ongekend goed in het Zuidlaardermeergebied met 33 paren en minimaal 50 uitgevlogen jongen. Eén van de vogels was in 2010 als pul geringd in Polen. De soort, die tot en met 2011 slechts zes maal in ons land broedde, is vanaf dat moment een jaarlijkse broedvogel in Groningen.

In het Zuidlaardermeergebied was ook lange tijd een **Witvleugelstern** aanwezig die gepaard leek met een Zwarte Stern maar tot een zeker broedgeval, zoals in 1979 in de Ankeveense Plassen NH, kwam het niet.

Met 22 paren, één meer dan in 2014, was 2017 een recordjaar voor de **Oehoe**. De broedparen werden gevonden in Limburg (12, was 11-16 paren in 2013-16), Noord-Brabant (4, was 2-3), Zuidoost-Achterhoek (2, was 1), Twente (1, was 1), op de Veluwe (2, was 0-2) en de regio Nijmegen (1, was 0).

Hoewel de winter niet streng was, deed de **IJsvogel** het in sommige regio's slecht, waarschijnlijk door ijsbedekking in januari-februari. De goed onderzochte Twentse populatie (34 paren) halveerde t.o.v. 2015-16 en ook uit Berkelland, Achterhoek werd een sterke afname gemeld. Positieve geluiden waren er ook, met bijvoorbeeld 15 broedgevallen rondom Heerenveen Fr.

Voor het achtste achtereenvolgende jaar nestelden er **Bijeneters** in ons land, dit keer in Zeeland (1 nest) en op twee plekken in Limburg (1 territorium en 4 nesten). In beide provincies vlogen ook jongen uit (3 resp. minstens 13).

*Drieteenmeeuwenkolonie met tientallen nesten op een olieboorplatform in de Noordzee, 25 juli 2017.
Foto: Hans Verdaat*

Een mannetje Steppekiekendief achtervolgt een man Bruine Kiekendief, Waddinxveen, ZH, 27 april 2017.

Foto: Martin van der Schalk

Voor het eerst in jaren stabiliseerde de Twentse populatie **Middelste Bonte Spechten** (2016-17 270 resp. 258) en ook op de Veluwe nam het aantal niet verder toe. Een provinciaal 'jaar van ...' leverde in Drenthe 17 territoria op (vestiging waarschijnlijk in 2011).

Op Vlieland sleepte een paartje, samengesteld uit een Zwarte Kraai en een hybride **Bonte Kraai** x Zwarte Kraai, met nestmateriaal. Er vlogen waarschijnlijk enkele jongen uit.

In Noordwijk ZH zong van 15 april tot 12 mei een **Iberische Tjiftjaf**. **Krekelzangers** zongen minstens 10 dagen in het Lauwersmeer Gr, bij Wolvega Fr, langs de Drentsche Aa, bij Deurningen Ov, Almere Fl en Munstergelen Lb.

In het Noordhollands Duinreservaat bij Castricum bracht een zuiver paar **Orpheusspotvogels** 3-4 jongen groot. Bij Eindhoven zong een vogel van 31 mei tot 17 juni.

Opvallend is een succesvol broedgeval van een paar **Grote Karekieten** op Terschelling. In het kerngebied de noorde-

Twee van de 3 of 4 jonge Orpheusspotvogels wachten op voedsel, Castricum, NH, 19 juli 2017. Foto: Hans Groot

lijke Randmeren was het echter opnieuw treurnis. In Zwarte Meer, Ketelmeer, Vossemeer en Drontermeer werden in totaal 37 territoria geteld, nog maar net een derde van het aantal in 2001 (100 territoria).

Buiten het Verdrongen Land van Saeftinghe was alleen op Tiengemeten een langdurig zingende **Graszanger** aanwezig.

Op de Veluwe werden minimaal 19 **Kortsnavelboomkruiper**-territoria opgespoord. De populatie zal er inmiddels boven de 25 liggen.

Een paar **Roodbuikwaterspreeuwen** bracht een jong groot langs de Worm, het riviertje op de grens van Limburg en Duitsland. Een fraai grensgeval want het nest in een gat in een omgevallen boom lag 1 meter aan de Duitse kant van de grens, maar een deel van het nestmateriaal kwam uit Nederland.

Een adulte man **Kleine Vliegenvanger** zong bijna drie weken op Planken Wambuis, Zuidwest-Veluwe.

Tegenover al het positieve nieuws staan natuurlijk ook verliezers. Zo ontbraken **Kuifleeuwerik** en **Grauwe Gors** in 2017. De **Kramsvogel** staat op het punt van verdwijnen. De enige, nu bekende, territoria komen uit Limburg (2) en de Achterhoek (1). De **Blauwe Kiekendief** broedde in het Waddengebied alleen op Texel (3 paren, alle succesvol) en Terschelling (2 paren waarvan 1 succesvol). In 2000 nestelden er nog 57 paren op beide eilanden, en 85 in totaal in Nederland (inmiddels minder dan 10).

Mocht u nog gegevens van zeldzame broedvogels hebben, dan ontvangen wij die graag. Het rapport over 2016 valt komend voorjaar bij alle broedvogeltellers in de bus als beloning voor hun inspanningen.

Tot slot wil ik graag alle tellers, districtscoördinatoren en terreinbeheerders bedanken voor hun inspanningen in 2017.

● Arjan Boele

Sovon bestond in 2017 alweer 44 jaar. Sinds de oprichting in 1973 is er veel gebeurd. Soorten komen en gaan. Het Korhoen wankelt op zijn laatste benen en de Kuifleeuwerik is nu echt weg (het laatste territorium verdween in 2015 tijdens het laatste atlasjaar). Dit jaar was het tijd voor een nieuwe Rode Lijst (de laatste dateerde van 2004) die op de Landelijke Dag gepresenteerd is. De Vogelbalans van dit jaar heeft dan ook de Rode Lijst als thema. Op de nieuwe Rode Lijst staan 87 vogelsoorten, waaronder 14 nieuwe; er verdwenen er 8 van de lijst.

Achterban van Sovon

Ook in 2017 waren er weer duizenden vogelaars actief voor Sovon. Van deze tellers doet zo'n 65% mee aan één van de Sovon-projecten (dus 35% doet mee aan twee of meer telprojecten). Een klein deel (2,4%) telt zelfs meer dan 300 uur op jaarbasis. Wat een inzet! Ook mochten we dit jaar weer zo'n 150 cursisten verwelkomen die aan een Sovon-cursus deelnamen. Een groot deel daarvan deed mee aan een van de BMP-cursussen. Bijna 90 BMP-cursisten slaagden. Welkom nieuwe tellers!

Vogelatlas

Dit jaar zijn alle auteurs, zo'n 130, aan de slag gegaan om hun soort te beschrijven voor de Vogelatlas. Nu, aan het einde van het jaar, zijn bijna alle soorten beschreven. Sterker nog, de eerste teksten worden intussen opgemaakt door de uitgever. Ook zijn alle foto's, bijna 400, inmiddels geselecteerd. Naar verwachting zal de Vogelatlas van Nederland volgend jaar op de Landelijke Dag verschijnen. Wij kunnen niet wachten. Hopelijk jij ook niet.

Het jaar van...

Elk jaar staat een soort centraal. In samenwerking met Vogelbescherming was 2017 het Jaar van de Koekoek. Het motto was vooral om zaken op een rij te zetten en kennis te delen. Op diverse momenten was er dan ook in de media aandacht voor deze geweldige soort. Door een bliksemactie van vogelaar en ringer Bram Ubels uit Nijmegen haalden we zelfs een primeur. Een koekoeksjong werd de hoofdrolspeler in de webcamserie van Beleef de Lente van Vogelbescherming. Het leek aanvankelijk slecht af te lopen voor het jong, dat op een wankel nest van een Kleine Karekiet zat. Uiteindelijk redde dezelfde Bram het jong van een wisse dood, bracht het naar een vogelopvangcentrum en een paar weken later vloog het in goede gezondheid uit.

Twee van de 3 of 4 jonge Orpheusspotvogels wachten op voedsel, Castricum, NH, 19 juli 2017. Foto: Hans Groot

Bijzondere broedvogels

In ons kleine kikkerland lijkt het vrijwel onmogelijk om een spectaculaire broedvogel stil te houden. Toch lukte het Werkgroep Grauwe Kiekendief om het eerste broedgeval van de fraaie Steppekiekendief wekelang buiten de spotlights te houden. Hulde! Vier jongen, allemaal vrouwtjes vlogen in het noorden van het land in goede gezondheid uit. Voor de overige bijzondere broedvogels verwijs ik graag naar het broedvogeloverzicht elders in deze Sovon-Nieuws.

Bijzondere niet-broedvogels

Dit jaar werden diverse records gebroken. Zo trokken er medio september in drie dagen tijd bijna 500 Noordse Pijlstormvogels langs Westkapelle. In oktober tekende zich een ware invasie af van Appelvinken. Maar liefst 266 golfdend op 16 oktober langs telpost De Vulkaan bij Den Haag. In oktober werd een landelijk recordaantal van 7100 Grote Zilverreigers op de slaapplaatsen geteld. Tot slot verdient de kleine invasie van Grote Kruisbekken in oktober-november aandacht. Sommige langblijvers konden rekenen op veel belangstelling van vogelaars, fotografen en de media.

Wat brengt 2018?

Wat zal het nieuwe jaar ons brengen? Een nieuw broedrecord van de Cetti's Zanger? Op meerdere plekken broedende Visarenden? Het eerste broedgeval van de Slangenarend? We zullen het zien.

● Harvey van Diek

Jaar van de Huiszwaluw 2018: onderzoek, tel en vertel mee

Theunis Piersma noemt ze 'vliegende orka's': Huiszwaluwen die zich hoog in de lucht tegoed doen aan insecten. Gerekend vanaf begin jaren zeventig verminderde hun aantal in ons land met ruim 80% (figuur 1). Waarschijnlijk was de afname van insecten daarvan een belangrijke oorzaak. Huiszwaluwen verlieten vooral het stedelijk gebied, waar je tegenwoordig nauwelijks meer kolonies aantreft. Sinds de eeuwwisseling neemt het aantal broedparen landelijk weer licht toe, zo blijkt uit kolonievogeltellingen. Hoe kan dat? En wat zijn succesfactoren voor de Huiszwaluw? In 2018, het Jaar van de Huiszwaluw, gaan we op onderzoek uit. Help je mee?

Wat organiseren Sovon en Vogelbescherming Nederland in het Jaar van de Huiszwaluw? Drie soorten activiteiten:

Onderzoeken

Over het nestsucces, en hoe dit wordt beïnvloed door nestplaats en omgeving, is in Nederland weinig bekend. Die informatie is cruciaal om Huiszwaluwen te helpen. Zo is één van de hypothesen dat het aandeel tweede legsels wel eens belangrijk zou kunnen zijn om de populatie op peil te houden. Hoeveel vogels zo'n tweede legsel beginnen, hangt misschien af van het voedselaanbod in de omgeving. Het is daarom zinvol om goed te kijken naar het verloop van het broedproces in een kolonie. Door elke week enkele nesten te volgen, kun je waardevolle gegevens verzamelen. In Engeland zijn daar in de afgelopen twee jaar al goede ervaringen mee opgedaan in de House Martin Nest Study van de BTO. In 2017 hebben we met

een kleine groep vrijwilligers een formulier getest om het nestsucces van enkele nesten in een kolonie te volgen. De test verliep positief en we hopen dat veel zwaluwliebhouders uit het hele land in 2018 mee willen doen aan dit nestonderzoek. Aanmelden kan via jaarvandehuiszwaluw.nl

Tellen

We grijpen dit jaar aan om vogelaars te vinden die kolonies willen tellen die nog niet gevolgd worden voor het broedvogelmeetnet. Jaarlijks worden de nesten van ruim 1700 kolonies geteld, een prachtige inspanning. Toch zijn er nog regio's waaruit maar weinig gegevens komen, zoals Midden-Friesland en de regio tussen Staphorst en Raalte. De al bekende maar nog niet getelde kolonies kun je zien via sovon.nl/vacant. Daar kun je ook een nieuwe kolonie melden.

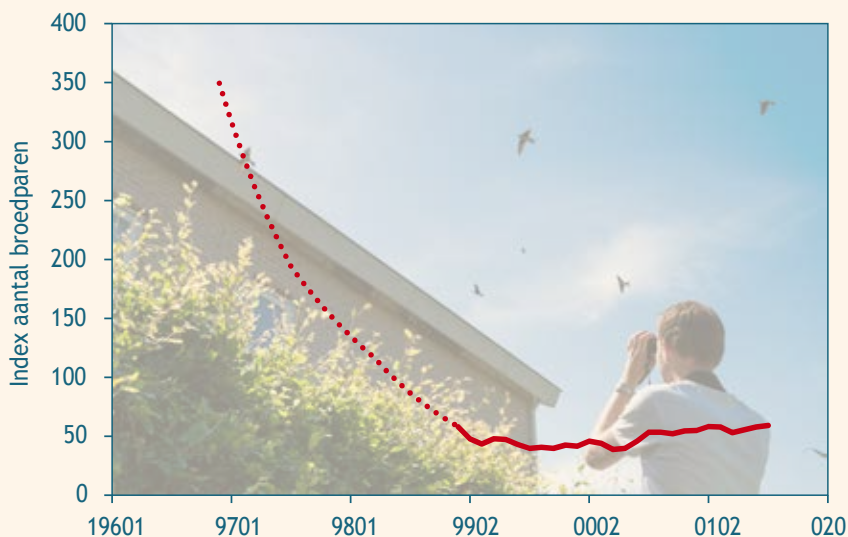
In 2018 organiseren we een landelijke studie naar het broedsucces.
Foto: Bertus Webbink (Kina)

Vertellen

Huiszwaluwen broeden veelvuldig aan woonhuizen en schuren. Eigenaars zijn daar niet altijd blij mee. We starten een charmeoffensief, zodat alle 'kolonie-eigenaren' de nesten laten zitten en de zwaluwen graag terug zien komen. Daarom ontwikkelt Vogelbescherming Nederland een flyer voor huiseigenaren en vogelwerkgroepen. Op deze flyer staan ook tips over hoe je nestelende Huiszwaluwen een handje kunt helpen met bijvoorbeeld een modderpoeltje dichtbij.

● **Loes van den Bremer & Joost van Bruggen**

> jaarvandehuiszwaluw.nl

Figuur 1. Huiszwaluw. Rond 1970 werd het aantal broedparen nog geschat op 450.000. Anno 2015 waren dat er nog maar zo'n 75.000. De stippellijn is gebaseerd op landelijke populatieschattingen uit de jaren zeventig en tachtig, de ononderbroken lijn op de kolonievogeltellingen uit het Meetnet Broedvogels. Foto: Peter Eekelder

Een paartje Huiszwaluw begint aan het nieuwe broedseizoen.
Foto: Chris van Rijswijk

De Smient: een volgende turfsoort

Coördinator huiszwaluw-tillen gezocht

Sinds 2008 worden er steeds meer zogenaamde huiszwaluw-tillen geplaatst. Deze kleine zwaluwhotels op palen werken op sommige plekken prima als vervangende huisvesting. Elders valt de bezetting nog tegen.

Tot 2015 hielden Wilfried de Jong en Will van Berkel het aantal bewoonde nesten aan deze huiszwaluw-tillen landelijk bij. Ze maakten daar jaarlijks een overzicht van. Na het overlijden van Wilfried de Jong worden niet meer alle tillen gemonitord en ontbreekt een landelijke coördinator die een jaarverslag maakt. De oude verslagen zijn te zien via sovon.nl/huiszwaluw

We zoeken iemand die het leuk vindt om deze mooie klus op zich te nemen. Je bent contactpersoon voor de tellers van de tillen, houdt een overzicht van alle tillen bij en maakt een jaarverslag. Is dit iets voor jou, neem dan contact op met Gert Ottens van Vogelbescherming Nederland: gert.ottens@vogelbescherming.nl of 030 - 693 7759.

Wat is de verhouding tussen mannetjes en vrouwtjes bij de Smient? Net als in voorgaande winters zetten we samen met waarneming.nl weer een eendensort in de schijnwerpers. We roepen watervogeltellers en andere vogelaars op om in januari 2018 extra goed naar Smienten te kijken. Door de aantallen mannetjes en vrouwtjes te onderscheiden, komen we meer te weten over de populatie-opbouw van deze kleurrijke eend.

In de winter van 2015/16 bekeken we de Tafelend en de afgelopen winter de Kuifeend. Beide soorten bleken een behoorlijk scheve geslachtsverhouding te hebben: er werden beduidend meer mannen dan vrouwen geturfd. Zulke turf-facties, zeker wanneer ze jaar in jaar uit worden herhaald, geven inzicht in de ecologie van een soort (waar overwinteren mannen en vrouwen, en verandert dat?) en verklaren soms een deel van de vastgestelde populatie-ontwikkelingen. We kiezen iedere winter een andere eendensort om waarnemers te stimuleren om met regelmaat details over geslacht en leeftijd in te voeren.

Smienten turven

In januari 2018 organiseren we een landelijke steekproef onder Smienten. Midden in de winter verwachten we geen grote verplaatsingen van Smienten en is het uiterlijk van mannetjes en vrouwtjes goed te onderscheiden.

Invoeren

De midwintertelling is een ideaal moment om even wat beter te kijken naar een groepje Smienten. Met een handtellertje en

telescoop kun je het aantal mannetjes en vrouwtjes turven. Ook als je een deel van de groep op die manier turft, is je actie al zinvol. Buiten het telwerk om kun je losse groepstellingen invoeren via waarneming.nl.

Bij het online invoeren van de telling, maar ook in de app Avimap, voer je de vrouwtjes en mannetjes met een aparte stip in.

- Bij het online invoeren kun je via de knop Meer details de geslachtsgegevens per stip toevoegen (zie figuur).

- In de app Avimap voeg je informatie over het geslacht toe door op de ingevoerde stip te klikken en vervolgens op Wijzigen te klikken.

● **Albert de Jong**

DC's Limburg-Zuid

Een jarenlange rode vlek in het zuiden is weggepoetst. Rob Voesten en Nicky Hulbosch nemen district 18 Limburg-Zuid onder hun hoede. Ze zijn te bereiken via Lsb.Limburgzuid@sovon.nl (06-22546221). Zie ook sovon.nl/dcs

Veel cursussen in 2018: doe je mee?

In 2018 gaan we hard aan de slag met het geven van cursussen en excursies om waarnemers op te leiden. Wil je leren tellen voor een project van Sovon, dan is een cursus de ideale manier. We wisselen theorie en praktijk af, waarbij vooral het oefenen in het veld je veel moois oplevert. In verschillende provincies organiseren we een BMP-cursus (in Friesland wel drie). Ook gaan we avonden en praktijkochtenden organi-

seren om aan de slag te kunnen voor het watervogelproject, MUS en MAS.

Wil je weten of er een cursus in jouw omgeving is? Ga dan naar sovon.nl/cursus en meld je aan. Je kunt daar ook aangeven dat je samen met ons en bijvoorbeeld je vogelwerkgroep een tel-excursie of cursus wilt organiseren.

> sovon.nl/cursus

Midwintertelling van watervogels 2017: stormachtig met een wit randje

De 51e editie van de midwintertelling van watervogels vond in het weekend van 14 januari 2017 plaats. In het hele land gingen zo'n 1600 vrijwilligers op pad om watervogels te tellen. De internationale midwintertelling wordt al sinds 1967 georganiseerd. Het doel is om gegevens over aantallen en verspreiding van overwinterende watervogels te verzamelen, zowel in Nederland als elders in Europa, Azië en Afrika.

Koele januari

De winter van 2016/17 was wederom aan de zachte kant volgens het KNMI, maar wel een stuk minder zacht dan de twee winters ervoor. Januari was zelfs de koudste sinds 2010. Net voor de telling bouwde zich een krachtig hogedrukgebied op boven Europa. Dat zorgde voor een periode met relatief koud en stabiel weer. Bij de overgang naar dit koudere weertype passeerde een storing die veel neerslag veroorzaakte, in het oosten van het land in de vorm van sneeuw. Tijdens de telling lag in de oostelijke helft dan ook een dun sneeuwdek, plaatselijk kwam daar op de zaterdag nog een klein laagje bij. Voor de zaterdag gold voor de Waddenkust een heuse stormwaarschuwing. Het water zou daar bijna record-hoog komen vanwege harde wind en springtij, en het was de vraag of de eilanden en de platen wel bereikt konden worden. Vrijdags waren de laatste afvaarten al uit de dienst genomen. De storm kwam weliswaar, maar was gelukkig minder hevig dan voorspeld en duurde vooral ook minder lang. Daardoor kon er zaterdag gewoon op de Wadden geteld worden, op een aantal zandplaten en enkele delen van eilanden na. In het binnenland was er minder wind en waren de omstandigheden redelijk. Hoe anders was de zondag, met heel rustig en veelal zonnig

weer. Niet gek dat veel tellers juist die dag uitkozen voor hun telling.

Stijgers, dalers en gelijk blijvers

Bij de telling van januari 2017 werden 5,56 miljoen watervogels geteld, slechts 65.000 minder dan bij de vorige telling toen een recordaantal werd geteld. Vanaf 2011 is het totaal getelde aantal niet meer onder de 5 miljoen gekomen en het gemiddelde sinds 2012 ligt zelfs boven de 5,5 miljoen. De recente zachte winters zullen hier ongetwijfeld een flinke impuls aan hebben gegeven. Binnen de internationale midwintertelling levert Nederland een van de grootste landelijke totalen op.

Van 52 soorten werden tijdens de telling meer dan 1000 vogels geteld. De top drie van meest getelde soorten (Kolgans (844.300), Brandgans (763.800) en Smient (630.700)) is al jaren dezelfde, hoewel Smient en Brandgans ditmaal stuivertje wisselden.

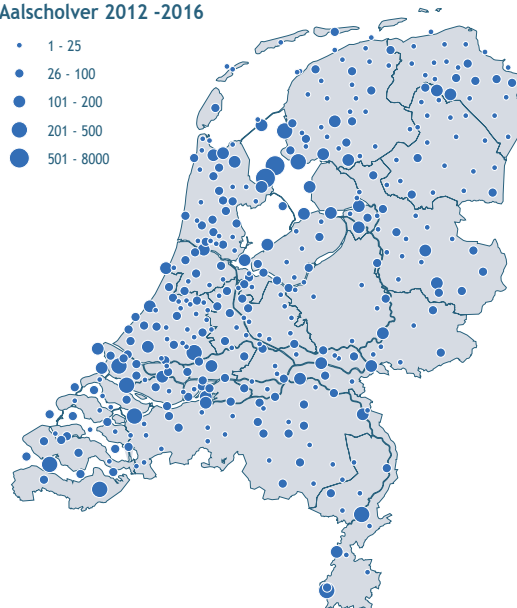
Bij 20 van de 52 soorten waren de getelde aantallen tenminste 10% groter dan het vijfjarig gemiddelde, bij 15 minstens 10% lager. Ten opzichte van vorig jaar waren dat wat minder stijgers (7) en een daler meer. De grootste stijger van 2017, de Kleine Rietgans, stond vorig jaar ook al bij de winnaars (toen met 3900 vogels), maar was

Kolgans, familie met twee jongen (geen zwart op de borst, amper witte bles). Foto: Michel Geven

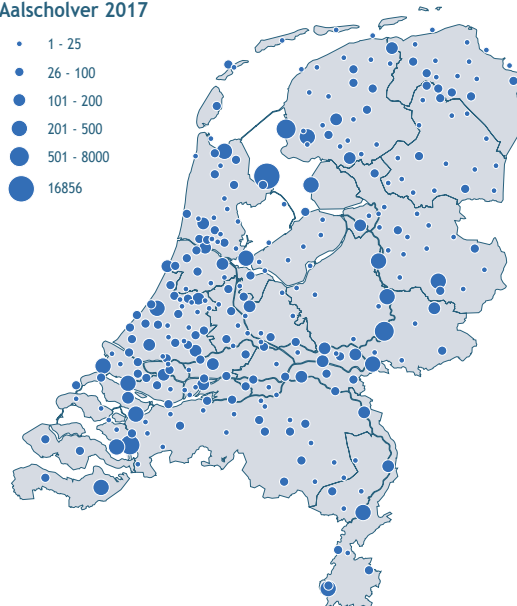
Aalscholver 2012 -2016

- 1 - 25
- 26 - 100
- 101 - 200
- 201 - 500
- 501 - 8000

Aalscholver 2017

- 1 - 25
- 26 - 100
- 101 - 200
- 201 - 500
- 501 - 8000
- 16856

Figuur 1. Getelde aantallen medio januari 2017 van Aalscholver en Waterhoen, vergeleken met het gemiddelde van 2012-2016.

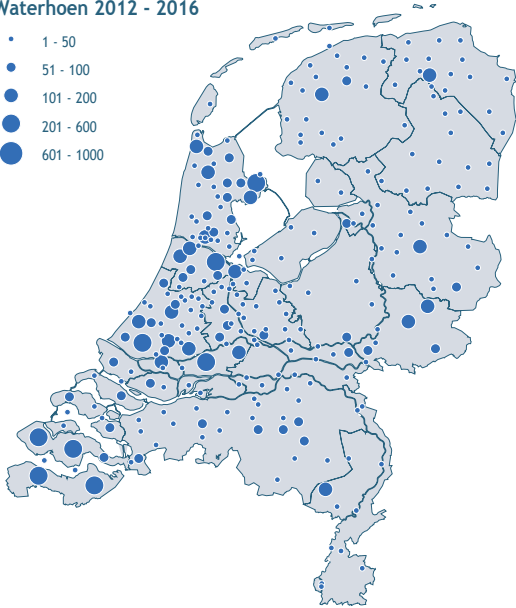
Smienten, de op twee na talrijkste soort in 2017.
Foto: Ruurd Jelle van der Leij

Tabel 1 (rechts). Getelde aantallen watervogels in januari 2017 (voorlopige cijfers) in vergelijking met het gemiddelde van de voorgaande vijf midwintertellingen (afgerond). Met groen is aangegeven indien het aantal >10% hoger is dan het vijfjarig gemiddelde, in grijs wanneer er geen of amper verandering is en in rood indien het aantal >10% lager is dan het gemiddelde. Weergegeven zijn de soorten met meer dan 1000 ex. in januari 2017.

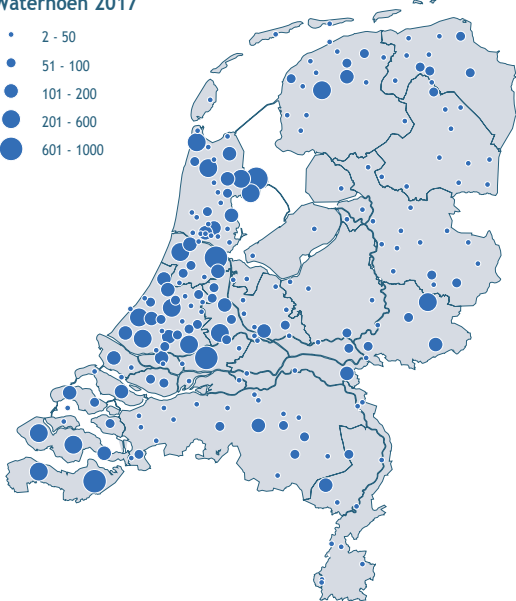
Waterhoen 2012 - 2016

- 1 - 50
- 51 - 100
- 101 - 200
- 201 - 600
- 601 - 1000

Waterhoen 2017

- 2 - 50
- 51 - 100
- 101 - 200
- 201 - 600
- 601 - 1000

een van de grootste verliezers in de periode daarvoor. Met ruim 5800 exemplaren (+264% t.o.v. het vijfjarige gemiddelde) betekende het aantal van 2017 het hoogste sinds 2010. Door een verschuiving van het overwinteringsgebied liggen de huidige aantallen ver beneden de waarden die in het eerste decennium van deze eeuw, en zeker daarvoor, aanwezig waren. De Aalscholver liet met 45.800 (+73%) vogels het hoogste aantal ooit optekenen en was daarmee een verrassende tweede. De helft van dat aantal werd uit het vliegtuig geteld op het IJsselmeer, waaronder 16.500 vogels bij Andijk en 6600 langs de Afsluitdijk. De op twee na hoogste stijger was de Zilvermeeuw (+67%). Grote concentraties werden geteld op de stranden bij Meijndel (25.000), de Vliehors (16.300) en Schiermonnikoog (bijna 10.000).

Dramatisch was het totaalaantal Zwarte Zee-eenden, normaal een soort die altijd in het lijstje van >1000 vogels voorkomt: met slechts 760 exemplaren was het aantal tot ver onder deze grens gezakt (vijfjarig gemiddelde is 42.100) en daarmee de grootste verliezer van 2017 (-98%). Vorig jaar bereikte de Zwarte Zee-eend nog een topaantal. Het lage aantal was het gevolg van massale visserij in het kustgebied tussen Vlieland en de Duitse grens op het moment dat de telling werd uitgevoerd, waardoor veel Zwarte Zee-eenden waarschijnlijk waren uitgeweken naar de Duitse Waddenkust. Bij de vliegtuigtelling in november werden nog ruim 32.000 Zwarte Zee-eenden geteld, een aantal dat veel meer in de buurt komt van het vijfjarig gemiddelde. Het aantal Kieviten was met 137.200 opvallend laag en daarmee was deze soort de op een na grootste daler (-39%). Waarschijnlijk speelde de koude-inval hierin een rol. Het aantal Pijlstaarten bereikte met 17.500 (-37%) een (lage) waarde die meer past bij strenge winters.

Zwanen en ganzen

Het aantal Kleine Zwanen lag met 8100 beduidend hoger dan vorig jaar en het vijfjarig gemiddelde. De Knobbelzwaan is al jaren stabiel, terwijl de Wilde Zwaan juist

Soort	2017	gem 12-16
Knobbelzwaan	27.100	26.900
Kleine Zwaan	8.100	6.200
Wilde Zwaan	3.400	2.200
Toendrarietgans	180.100	171.900
Kleine Rietgans	5.800	1.700
Grauwe Gans	405.800	368.500
Soepgans	6.300	9.100
Kolgans	844.300	780.400
Grote Canadese Gans	30.900	26.900
Brandgans	763.800	641.900
Rotgans	66.300	57.100
Nijlgans	22.600	19.900
Bergeend	50.400	63.000
Tafeleend	16.800	26.000
Kuifeend	124.900	146.300
Topper	113.100	83.600
Eider	88.800	93.400
Nonnetje	2.500	2.300
Brielduiker	7.000	9.600
Grote Zaagbek	6.400	4.800
Middelste Zaagbek	4.800	7.300
Krakeend	57.400	44.500
Smient	630.700	650.300
Slobeend	13.900	10.600
Wilde Eend	314.100	327.900
Soepeend	11.000	11.600
Pijlstaart	17.500	27.800
Wintertaling	45.500	63.800
Aalscholver	45.800	26.500
Grote Zilverreiger	4.200	3.700
Blauwe Reiger	6.700	7.100
Dodaars	3.900	3.700
Fuut	11.500	14.300
Waterhoen	18.500	12.200
Meerkoet	216.400	224.100
Scholekster	142.900	158.400
Kluut	3.000	2.300
Goudplevier	72.100	80.300
Zilverplevier	22.000	23.300
Kievit	137.200	226.300
Kanoet	56.900	74.500
Drieteenstrandloper	17.500	11.700
Bonte Strandloper	220.200	219.500
Rosse Grutto	51.000	65.400
Wulp	122.900	149.900
Tureluur	11.600	9.200
Steenloper	7.600	4.700
Kokmeeuw	185.800	198.100
Stormmeeuw	203.000	218.300
Zilvermeeuw	159.000	95.100
Grote Mantelmeeuw	6.600	6.100

jaarlijks kan schommelen. Dit jaar kwam die laatste met 3400 vogels ruim boven het vijfjarige gemiddelde uit (+55%). Net als in 2016 was het aantal Toendrarietganzen ongeveer gemiddeld. Grauwe Gans, Kolgans en Brandgans stegen verder na een pas op de plaats vorig jaar, zij het in verschillende mate. Terwijl Grauwe Gans en Kolgans licht stegen (respectievelijk 10% en 8%), maakte de Brandgans met +19% een aardige ruk omhoog. Hij verdrong daarmee de Smient van de tweede plek van algemeenste soorten. De Rotgans liet voor het tweede achtereenvolgende jaar een zeer hoge waarde optekenen, net iets lager dan in 2016. Er werden 53 Dwergganzen geteld. Het bericht vorig jaar dat er geen enkele Dwerggans was geteld, bleek gelukkig niet te kloppen. Nadat nog tellingen binnenkwamen, stond de teller voor 2016 op 28.

Eenden en rallen

De langjarige daling van het aantal Tafeleenden zet nog steeds door. Het huidige aantal van 16.800 is nog maar een fractie van wat eind vorige eeuw in Nederland aanwezig was. De grootste concentraties verbleven op Gouwee (6000) en Wolderwijd (2000). Het aantal Kuifeenden lag een stuk onder het vijfjarig gemiddelde. Middelste Zaagbekken bereikten een nog lager niveau dan het al lage aantal in 2016. Zowel Nonnetjes als Grote Zaagbekken kwamen daarentegen boven het vijfjarig gemiddelde uit: Nonnetjes benaderden het relatief hoge niveau van 2016 (2500, overigens een schim van de aantallen eind vorige eeuw) terwijl Grote Zaagbekken dubbel zo hoge cijfers noteerden (6400) als het jaar ervoor. Dat laatste was opvallend omdat de ijsbedekking van de Oostzee - een belangrijke sturende factor in het aantal Grote Zaagbekken in ons land - op het moment van tellen weinig verschilde van die van januari 2016. Voor het tweede jaar op rij bereikte de Brilduiker het laagste punt sinds de jaren tachtig. De Krakeend, daarentegen, breekt jaar op jaar nog records, en zo ook in 2017.

De zwemeenden lieten een wisselend beeld zien. De Slobeend noteerde voor het tweede jaar op rij een hoog aantal en benaderde het recordaantal van vorig jaar. Het aantal Wintertalingen, daarentegen, was slechts de helft van een jaar eerder. In de Oostvaardersplassen waren dit jaar, net als in de rest van het land, geen uitschieters aanwezig.

Het Waterhoen vervolgde de weg terug omhoog, na een dal in de wat koudere winters tussen 2009 en 2012. Dat was ook te verwachten met het oog op de zachte winters van de laatste jaren. Het aantal van ruim 18.500 Waterhoentjes ligt 52% hoger dan het vijfjarig gemiddelde.

Duikers, futen, aalscholvers en reigers

De langjarige daling van het aantal Tafeleenden zet door. Foto: Cor Fikkert

Hoewel het aantal Geoorde Futen een derde hoger was dan de twee jaren ervoor, bleef het nog steeds beneden het vijfjarig gemiddelde. De 240 Kuifduikers betekende het hoogste aantal sinds 2007. De Fuut kende een dipje: het aantal lag 20% beneden het gemiddelde. Kleine Zilverreigers bereikten bijna het aantal van voor de vóór de koudere winters van 2009-12. De aantallen van deze soorten zitten, geholpen door zachte winters, flink in de lift. Na de stagnatie van de aantallen vorig jaar liet de Grote Zilverreiger in 2017 zelfs een lager aantal noteren (afgerond 4200; -13%). Ook de Blauwe Reiger deed een stapje terug na twee vette jaren.

Steltlopers

Na jaren van dalende aantallen bleef het aantal Scholeksters nu steken op dat van vorig jaar. Het aantal Kluten lag voor het tweede jaar weer op het niveau van vóór 2009, na een dip tijdens de koudere winters. Ook de Bontbekplevier handhaafde zich op het pre-2009 niveau. De aantallen Kanoeten waren weer gemiddeld, na de uitschieter van vorig jaar. Van zowel Drieteenstrandloper als Steenloper werd het hoogste aantal ooit tijdens de midwintertelling vastgesteld, met vooral in het Waddengebied hogere aantallen. Bijna een derde (4500 vogels) van het totaal aantal Drieteenstrandlopers verbleef op het strand van Schiermonnikoog. Mooie aantallen Steenlopers werden (wederom) op Schiermonnikoog en op Terschelling geteld. Rosse Grutto en Wulp bleven getalsmatig ruim beneden het vijfjarig gemiddelde steken (beide rond -20%). Bonte Strandloper

en Zilverplevier kenden, zoals gebruikelijk is de laatste jaren, geen of amper verandering.

Iedereen bedankt

Alle tellers die in januari 2017 hebben bijgedragen worden heel hartelijk bedankt. Grote dank gaat ook uit naar de instituten en terreinbeheerders die grote en belangrijke gebieden voor hun rekening namen en de gegevens beschikbaar stelden. Hopelijk wil iedereen ook in januari 2018 weer tellen. Bent ú door dit verhaal enthousiast geworden? Nieuwe tellers zijn altijd heel erg welkom! De midwintertelling is de meest eenvoudige watervogeltelling. Deze vindt maar één keer per jaar plaats en men hoeft er helemaal niet ver voor op pad te gaan (maar het mag natuurlijk wel), want stads/dorpsvijvers en -wateren zijn juist interessant! Mensen die mee willen doen, kunnen gemakkelijk kijken welke gebieden vacant zijn en deze meteen claimen. Kijk op sovon.nl/vacant en kies voor Watervogeltellingen/Midwintertelling. Natuurlijk kunt u zich ook opgeven bij een van de regiocoördinatoren of de landelijk coördinator. Met Avimap voor Android wordt het tellen van watervogels nog gemakkelijker: in het veld kunt u uw telgegevens direct op uw smartphone of tablet invoeren en met één klik naar ons toe sturen.

● **Menno Hornman & Erik van Winden**

Spelen met je telresultaten

De ontwikkelingen van vogels in je eigen telgebied zijn vaak minstens zo interessant als de landelijke trends. Hoe verloopt de reeks in je gebied? Hoeveel soorten zag je al in je BMP-gebied? Nemen Wulpen daadwerkelijk af op jouw slaappleats? We geven een paar voorbeelden van 'spelen' met je telresultaten.

Er zijn twee ingangen om bij je telgegevens te komen, ze te exporteren en er kaartjes of grafieken mee te maken.

- **Eenvoudig via de knop *Mijn data* op het invoerportaal**

Hier kun je je telgegevens op periode, project en soort selecteren en exporteren in een Excel-bestand.

- **Uitgebreid via de projectingangen op het invoerportaal**

De exportmogelijkheden verschillen per project. Bij het BMP en Watervogelproject kun je per gebied en per soort grafieken maken. Ook kun je per seizoen de aantallen naar een Excel exporteren. BMP-tellers kunnen per seizoen territoriakaartjes downloaden van hun gebied. Inmiddels kan dat ook van ecologische groepen, dus van bijvoorbeeld de soorten van oud bos. Bij het kolonievogelproject is het mogelijk om per periode van 7 jaar de gegevens van kolonies op te halen. Bij PTT en MUS is het mogelijk om de route-totalen per telling te downloaden.

Mijn data: een voorbeeld

Zo af en toe tel ik Grote Mantelmeeuwen op een slaappleats, omdat ik het leuk vind om hun aantalsverloop per maand te volgen. Via Mijn data exporteer ik al mijn tellingen en bereken ik het gemiddelde aantal per maand uit de periode 2012-2017 (figuur 1).

Projectingang: een voorbeeld

Ik tel maandelijks enkele gebieden voor

het watervogelproject en wil weleens weten hoeveel Kolganzen ik per seizoen, opgeteld voor deze gebieden, zie. Daarvoor ga ik naar de watervogelinvoer via sovon.nl. Rechtsonder zie ik in het blokje *Links* de knop *Grafieken*. Op die pagina selecteer ik de soort, de gebieden, kies ik de gewenste seizoenen en vink ik *seizoensmaximum* aan. Vervolgens verschijnt er een grafiekje dat de seizoensmaxima aangeeft (figuur 2).

Regionale overzichten

Regelmatig zijn er waarnemers die mooie, regionale verslagen willen maken op basis van telwerk van verschillende vogelaars. Provinciale tijdschriften zoals *Vogels in*

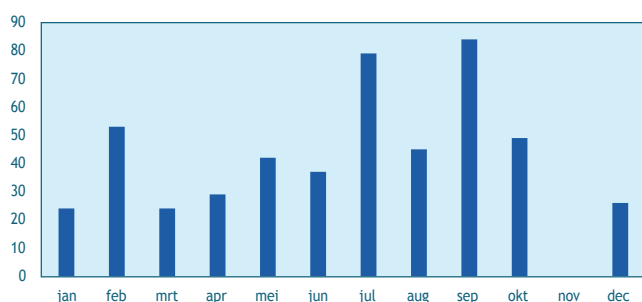
Foto: Peter Eekelder

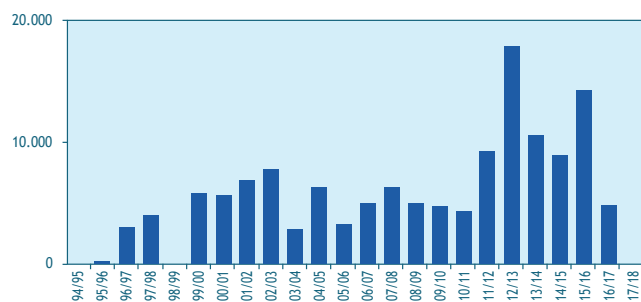
Enthousiaste teller op Twitter.

Overijssel en bladen van regionale vogelwerkgroepen laten regelmatig fraaie uitwerkingen zien. Vogelaars die daarmee aan de slag gaan, kunnen vaak niet zelf bij de gegevens van andere tellers. Als Sovon helpen we graag mee om de gegevens te verzamelen en toestemming van andere tellers te vragen.

● **Albert de Jong**

Figuur 1. Grote Mantelmeeuw. Maandgemiddelden op een slaappleats op basis van tellingen in 2012-2017.

Figuur 2. Kolgans. Seizoensmaxima in enkele watervogelgebieden.

Sahel-neerslag en Nederlandse broedvogels: een verkenning op basis van het CES

Sinds 1994 volgen ringers de populatieontwikkelingen bij ruim 25 soorten zangvogels in het *Constant Effort Sites* (CES) ringproject. Door jaarlijkse vangsten in een vaste mistnetopstelling op 12 ochtenden, verspreid over het broedseizoen, verzamelen zij informatie over overleving (uit terugvangsten van geringde vogels) en broedsucces (uit de verhouding juveniel/adult) van de gevangen soorten. Sinds 1996 zijn er verspreid over Nederland meer dan 20 CES-locaties. In de laatste jaren schommelt dit aantal rond 40.

Neerslag in de Sahel

Onder de soorten die met het CES gevolgd worden (vooral broedvogels van moerassen en struwelen) zitten flink wat langaafstandstrekkingen die in Afrika overwinteren. Hier is vooral de Sahel-regio een belangrijk gebied waar verschillende soorten overwinteren of een stop maken bij het oversteken van de Sahara. Zwarts *et al.* (2009) beschrijven in hun prachtige boek over de ecologie van deze regio (*Living on the edge*) onder meer effecten van variatie in regenval in de Sahel-omgeving op Europese vogelpopulaties. De neerslag valt hier vooral in de (na)zomer, maar beïnvloedt de leefomstandigheden voor vogels in de hele volgende winter. In jaren waarin rivieren zoals de Niger en de Senegal veel water afvoeren, ontstaan uitgebreide overstromingsvlaktes met moeras en (na terugtrekking van het water) grasvegetaties. Als ook in de droge savanneregio zelf neerslag valt, ontwikkelt zich ook daar meer vegetatie, met meer voedsel (o.a. insecten) voor vogels, meer dekking en meer schaduw.

Neerslag en populatie-effecten

De hoeveelheid neerslag in de Sahel varieert zowel van jaar op jaar als over een lange tijdschaal. Na een relatief natte periode tussen 1950 en 1967 is het er bijna 40 jaar lang overwegend droog geweest,

maar in de laatste pakweg tien jaar neemt de regenval weer duidelijk toe (figuur 1). Bekende voorbeelden van Nederlandse broedvogels waarbij effecten van deze fluctuaties zijn aangetoond, zijn Purperreiger en Rietzanger. Een compleet overzicht van welke soorten wel en niet reageren op variatie in Sahel-neerslag ontbreekt echter. Hier verken ik voor welke van 14 zangvogelsoorten die geheel of gedeeltelijk overwinteren ten zuiden van de Sahara, en in voldoende grote aantallen worden geringd in het CES-project, populatie-effecten zichtbaar zijn van Sahel-regenval. Dit op basis van CES-vangsten uit 1996-2016. In 1994 en 1995 was het aantal CES-locaties nog gering en de gegevens uit 2017 komen momenteel nog binnen. Dit 21-jarige tijdvak omvat niet de allerdroogste periode in de Sahel, die tot midden jaren tachtig duurde.

Indexveranderingen BMP

Als uitgangspunt neem ik de veranderingen in broedpopulaties zoals vastgesteld met het Broedvogel Monitoring Project (BMP). Zulke veranderingen zijn in principe ook af te meten aan de aantallen volwassen vogels gevangen in het CES, maar het BMP geeft een veel nauwkeuriger beeld, want gebaseerd op vele honderden steekproefgebieden per soort. Ik ga na hoe de veranderingen in de BMP-index van jaar op

jaar (toe- of afname) samenhangen met de jaarlijkse neerslagindex voor de Sahel. Vervolgens bekijk ik of die correlatie tot stand komt via de in het CES gemeten overleving tussen broedseizoenen: hangt die ook samen met de hoeveelheid neerslag, en zit daarin nog verschil tussen eerstejaars en oudere vogels?

Verschillend gebruik van Sahel

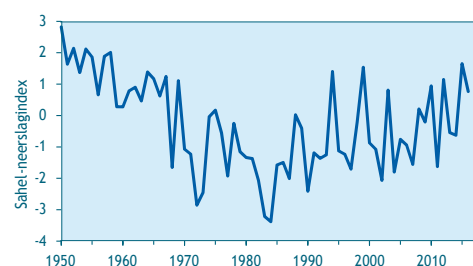
De 14 beschouwde soorten verschillen in de mate waarin ze in de loop van de jaarcyclus gebruik maken van de Sahel. Sommige overwinteren er, andere passeren de regio alleen op weg naar en vanuit zuidelijker wintergebieden. Nog weer andere komen er niet of nauwelijks, omdat ze grotendeels benoorden de Sahara overwinteren, dan wel via een veel oostelijker route naar tropisch Afrika trekken. Gebaseerd op een indeling door Zwarts *et al.* (2009) is de mate waarin soorten gebruik maken van de Sahelzone uitgedrukt in een score van 0 tot 7.

Neerslag en populatieschommelingen

In het algemeen vertonen de populatieschommelingen van soorten die intensief gebruik maken van de Sahel de sterkste samenhang met de neerslagindex (figuur 2), maar er is veel variatie. Van de CES-soorten blijken vooral Rietzanger, Grasmus, Sprinkhaanzanger en Gekraagde Roodstaart 'gevoelig' voor Sahel-regenval. (Overigens vertoont van alle Nederlandse zangvogels de Snor de sterkste correlatie met neerslagcijfers (0.77), maar die wordt in het CES maar weinig geringd.) Aantalsschommelingen bij Zwartkop en Tjiftjaf, die vooral rond de Middellandse

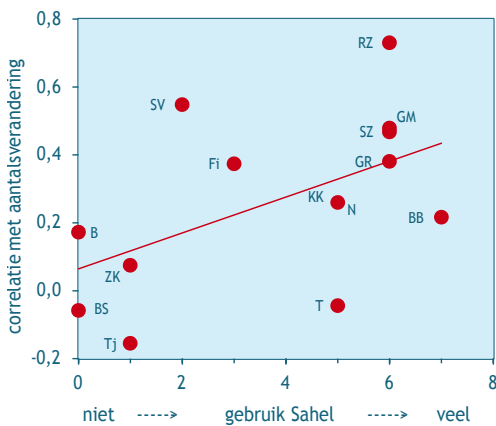
Ringwerk in het kader van het CES, hier een Zwartkop man.
Foto: Marijn Nijssen

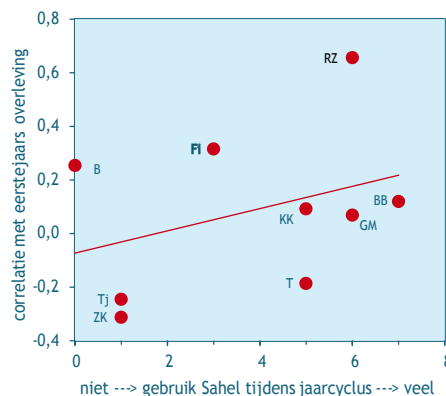
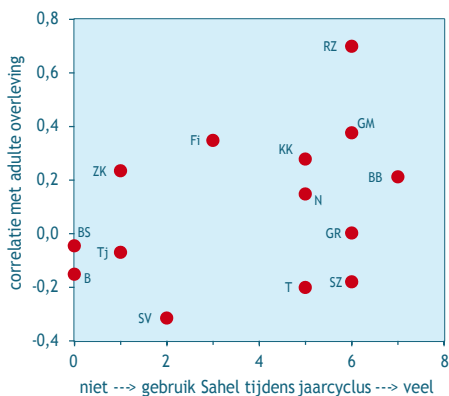
Figuur 1. Verloop van de Sahel-neerslagindex sinds 1950. De index is de afwijking van het langjarig gemiddelde van de maandelijkse regenval in juni-oktober (in cm/maand), op een groot aantal meetstations in de regio. Bron: JISAO/Deutscher Wetterdienst.

Twee soorten waarvoor de Sahel belangrijk is. Links Gekraagde Roodstaart, rechts Sprinkhaanzanger. Foto's: Ton Döpp (l) en Martin van der Schalk (r)

Figuur 2. Correlaties tussen de jaarlijkse aantalsverandering van 14 vogelsoorten in het BMP en de jaarlijkse Sahel-neerslagindex (0=geen samenhang, 1=volledige samenhang), afgezet tegen de mate waarin deze soorten in hun jaarcyclus gebruik maken van de Sahelzone (0=niet, 7=vrijwel hele populatie overwintert er). Afkortingen vogelsoorten: B=Bosrietzanger, BB=Blauwborst, BS=Braamsluiper, Fi=Fitis, GM=Grasmus, GR=Gekraagde Roodstaart, KK=Kleine Karekiet, N=Nachtegaal, RZ=Rietzanger, SV=Spotvogel, SZ=Sprinkhaanzanger, T=Tuinfluiter, Tj=Tjiftjaf, ZK=Zwartkop.

Figuur 3. Correlaties tussen de jaarlijkse overleving van volwassen (links) en eerstejaars (rechts) vogels van 14 soorten in het CES met de jaarlijkse Sahel-neerslagindex, afgezet tegen de mate waarin deze soorten in hun jaarcyclus gebruik maken van de Sahelzone. Schalen en afkortingen als in figuur 1.

Zee overwinteren, en bij de via het Midden-Oosten trekkende Braamsluiper en Bosrietzanger, vertonen helemaal geen samenhang. Fitis en Spotvogel scoren qua 'gebruiksintensiteit' middelmatig (ze trekken wel door de Sahel maar overwinteren verder zuidelijk in Afrika), maar reageren toch vrij sterk op de neerslagindex. Het is verleidelijk te speculeren dat dit tot stand komt tijdens de trek.

Neerslag en overleving

In de relaties tussen jaarlijkse overlevingskansen van CES-vogels en de Sahelneerslag (figuur 3) valt een grotendeels vergelijkbaar patroon te herkennen, zodat het er inderdaad op lijkt dat de samenhang tussen aantalschommelingen en Sahelneerslag tot stand komt via sterfte. De correlaties tussen overleving (vooral bij eerstejaars vogels) en neerslag zijn echter gemiddeld minder sterk dan die tussen aantalsverandering en neerslag, en ook de samenhang tussen die correlaties en de Sahel-gebruiksscore is bij de overleving minder duidelijk. Dat is op het eerste gezicht vreemd, want er zijn geen aanwijzingen dat de Sahel-omstandigheden, behalve op de sterfte, ook nog via broedsucces invloed hebben op de broedaantallen. Dat zou niet ondenkbaar zijn (bijvoorbeeld doordat vogels na natte winters 'fitter' terugkeren naar de broedgebieden), maar de jaarlijkse reproductie-indexen (verhouding juveniele/adulte vogels) uit het CES vertoonden bij geen van de soorten samenhang met de Sahel-regenval.

Meer of minder nauwkeurige schattingen

De ogenschijnlijk zwakkere effecten op de overleving zijn vooral een gevolg van het feit dat de overlevingsschattingen uit het CES minder nauwkeurig zijn dan de jaarlijkse aantalsveranderingen berekend uit BMP. Afwijkingen in die schattingen veroorzaken daarom meer 'ruis' rond de verbanden. Dat speelt vooral bij soorten die in het CES relatief weinig worden gevangen, zoals Spotvogel, Gekraagde Roodstaart en Sprinkhaanzanger. Juist bij deze soorten is de correlatie tussen neerslag en overleving opvallend veel zwakker dan bij de aantalsveranderingen. Ook de zwakkere relaties met eerstejaars (dan met adulte) overleving komen (mede) voort uit minder goede schattingen. De CES-overleving weerspiegelt niet alleen de werkelijke sterfte maar ook de mate waarin overlevende geringde vogels terugkeren naar de CES-locatie, en die plaatstrouw is bij volwassen vogels aanzienlijk groter dan bij jonge. In dat licht is het bijna verrassend dat er in de eerstejaars overleving nog een Sahel-sigitaal te ontdekken valt.

Verbetering mogelijk

In een artikel voor een aankomend nummer van *Limosa* zullen Sahel-effecten op Nederlandse broedvogels nog breder worden verkend aan de hand van BMP-gegevens van niet-CES-soorten. Uit de oefening hierboven blijkt alvast dat het CES inzicht geeft in de demografische mechanismen achter die effecten. Als het aantal CES-locaties nog groeit, of als ook vangresultaten van kustringstations waar wel heel regelmatig, maar niet strikt volgens het CES-protocol wordt gevangen, toch in de analyses kunnen worden meegenomen, kunnen de overlevingscijfers voor een aantal schaarsere soorten nog verder worden verbeterd.

Het CES wordt gezamenlijk uitgevoerd door het Vogeltekstation (Nederlands Instituut voor Ecologie) en Sovon. De coördinatie is in handen van Symen Deuzeman en Henk van der Jeugd. Christian Kampichler berekent jaarlijks de overlevingskansen en reproductie-indexen uit de verzamelde gegevens.

● Hans Schekkerman

Peter Lindeboom (Nunspeet, 1966) bestudeert de enige echt zelfstandige populatie Monniksparkieten in ons land, rond het Mheenpark in Apeldoorn. 'Ja, het zijn formeel exoten', erkent hij. 'Maar invasief zijn ze bepaald niet. Ze zijn wél interessant. En ook relatief makkelijk te sturen als ze overlast veroorzaken.'

M
N
I

Asiel voor exotische parkiet

Het is op meerdere manieren een on-Nederlands gezicht: midden in het Apeldoornse Mheenpark staat een boom met daarin een bouwwerk dat op de Afrikaanse savanne niet onder zou doen voor een kolonienest van een groep Weervogels. Alleen is dit nest niet geknoopt met grasstengels, maar gevlochten van kleine, op maat geknipte takjes. Naast het nest zit een al even exotisch aandoende Monniksparkiet, met knalgroen lijf en een grijs gezicht en borst. Met een takje in één klauw past hij heel behendig de lengte van het bouw materiaal aan. Als het takje klein genoeg is geknipt met de gelige haaksnavel, schuifelt de vogel langzaam over zijn horizontale tak naar een ingang aan de zijkant van de takkenhoop. Daar heeft de partner net een ander takje in het bouwwerk gevlochten. 'Die horizontale takken vlakbij de ingang zijn cruciaal', zegt Peter Lindeboom. 'Die zie je bij al die bouwwerken van Monniksparkieten.'

Wat minder 'standaard' is, is de blauwe draad die rond het nest loopt. 'Daarmee wordt dit nest in de boom gehouden' verklaart Lindeboom. 'Dit nest zat eerst vlakbij een paar huizen, aan de rand van het park. Mensen klaagden over het geluid van de Monniksparkieten, zo vlakbij hun slaapkamerraam. Toen ik daarvan hoorde, opperde ik om de nesten te verplaatsen in plaats van ze gewoon te slopen. De complete tak waar het originele nest aan verankerd zat, is toen uit de boom gezaagd en zo in deze boom vastgebonden. Dat trucje is inmiddels bij vijf nesten uitgevoerd en in vier gevallen zijn de parkieten er gewoon in blijven wonen', zegt Lindeboom niet zonder trots. 'Eén nest was uiteindelijk te groot om intact te kunnen verplaatsen.'

Exotische parkieten zijn een gevoelig punt in ons land. De iets grotere, ook felgroene Halsbandparkieten zijn zelfs een icoon geworden voor clubs als het Platform Stop Invasieve Exoten. Tegelijk lijkt er nog nooit een hard verband gepubliceerd tussen de achteruitgang van, zeg, de Boomklever of de Grote Bonte Specht, en de opkomst van de Halsbandparkieten. 'In het geval van de Monniksparkieten ligt het allemaal nóg veel eenvoudiger', bezweert Lindeboom, staand onder het gigantische nest in het Mheenpark. 'De Monniksparkiet is de enige papegaaiachtige die niet in holtes broedt. Dat heeft waarschijnlijk met zijn oorsprong, op de pampa's van Zuid-Amerika te maken. Er groeien daar nauwelijks dikke bomen, dus dan moet je als parkiet wat anders verzinnen. Dat zijn dus dit soort zorgvuldig gevlochten nesten geworden. De enige vogel waar de Monniksparkiet nog enigszins mee zou kunnen concurreren is dan ook Ekster. Je ziet ook wel dat de parkieten oude eksternesten uitbouwen. Maar concurrentie om nestholtes is er per definitie niet met bij deze soort. Andersom heb ik al wel gezien dat andere soorten juist de bescherming zoeken van de Monniksparkieten. In dit nest zat op een gegeven moment een Eekhoorn, die de groene chaperonnes blijkbaar wel kon waarderen.' Lindeboom wil maar zeggen: er is geen aantoonbare reden om niet

enthousiast te worden van deze, zoals hij ze noemt, gezellige parkieten. 'De enige serieuze klacht die je kan hebben is hun geluid', zegt hij, wanneer een groepje jonge vogels zich luid roepend bij de twee bouwende vogels voegt. 'Maar zeg nou zelf, dit klinkt toch gewoon leuk? Vergelijk dat eens met een groepje alarmerende Eksters, of een groep Zwarte Kraaien? Geluidsoverlast zit voornamelijk tussen de oren van mensen, denk ik. Ik heb wel eens met mensen staan praten die zogenaamd klaagden over de Monniksparkieten. "Hier, moet je horen wat een herrie", zeiden die op een gegeven moment, terwijl er nota bene wat Eksters begonnen te alarmeren.'

Lindeboom heeft vooral waardering voor de overlevingsdrang van de Monniksparkieten. 'Deze vogels komen van oorsprong van een dierenhandelaar hier in de buurt. De man had ze los rondvliegen, omdat ze toch altijd weer bij hem terugkwamen om voer. Maar toen hij met zijn handel moest stoppen, kreeg hij het niet voor elkaar om de vogels weer te vangen. Uit de nakomelingen van die groep van een stuk of twintig ontsnapte vogels is uiteindelijk deze kleine populatie ontstaan.'

Er zijn nog een paar andere plaatsen in Nederland waar Monniksparkieten rondvliegen. 'Maar dat zijn allemaal dieren die nog afhankelijk zijn van bijvoeding door mensen. Bij mijn weten is dit de enige populatie van vogels die het helemaal zelfstandig redt. En dat is een hele prestatie. Anders dan de Halsbandparkieten zijn de Monniksparkieten van nature nauwelijks kouwgewend. In een warme stad als Barcelona is de populatie Monniksparkieten net zo snel gegroeid als de Halsbandparkieten bij ons. Maar deze groep Monniksparkieten in Apeldoorn schommelt nu al jaren rond enkele tientallen exemplaren.'

De interesse van Lindeboom voor de vogels werd écht serieus toen hij in 2013 ontdekte dat er ook enkele jonge exemplaren rondvlogen. 'Vanaf dat moment was het duidelijk dat dit een potentieel blijvende populatie zou kunnen worden.' In de nestboom boven ons hoofd wijst Lindeboom op de twee vogels die in de opening onderin de takkenberg twijgjes aan het vlechten zijn. 'Dat zijn duidelijk volwassen exemplaren. De drie daarboven, met die feller groene kleur en die wat rondere koppies, dat zijn de jongen van dit voorjaar. Pas in hun

O E K L E I

Wetenschapjournalist Rob Buiter maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars. In de rubriek 'In de Klei' doet hij voor Sovon-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld. Foto's zijn, tenzij anders vermeld, ook van Rob Buiter

derde kalenderjaar gaan de vogels meedoen aan de voortplanting. Nu zijn ze nog in de leer bij de oudere vogels. Ik heb echt het idee dat ze vooral het vlechten van nesten een paar jaar moeten afkijken van de oudervogels.'

'Er gaat heel veel energie zitten in de nestbouw. Dit nest is een typisch winternest. Dat zie je onder andere doordat de nestopeningen aan de zijkant zitten en op het zuiden gericht zijn. Dan vangen ze optimaal de warmte van de zon om het in ons - voor hen toch extreem koude - land een beetje aangenaam te houden. Daarnaast maken de vogels aparte broednesten waar meerdere paartjes tegelijk een nestkamer kunnen hebben. Dat zijn nesten met de opening ergens aan de onderkant, zodat bijvoorbeeld Zwarte Kraaien of Kauwen er niet zo makkelijk in komen.'

De onvoorstelbare hoeveelheid energie die de vogels schijnbaar in de nestbouw steken maakt het volgens Lindeboom mogelijk om de populatie ook in de hand te houden, zou dat nodig zijn. 'Als je de nesten verwijdert zullen de parkieten eerst een lange tijd moeten gaan bouwen voor ze weer aan voortplanting gaan denken. Deze exoten zijn geen beschermde vogels voor de Nederlandse wet, dus het verwijderen van nesten mag strikt genomen gewoon. Maar het hoeft natuurlijk niet. Wij hebben hier laten zien dat je ze ook gewoon kunt verplaatsen naar een plek waar ze minder geluidsoverlast veroorzaken. En over de reproductie hoef je je ook niet zo snel zorgen te maken. Waar de literatuur het heeft over zeven tot zelfs twaalf uitgevlogen jongen per legsel, zie ik dat er in deze populatie maar twee tot drie jongen per nest uitvliegen.'

Iets verderop laat Lindeboom nog een tweede nestboom zien, aan de rand van een schoolplein. Ook daar wordt druk gewerkt aan het fatsoeneren van het winternest. De kinderen in hun speelkwartier hebben vooral oog voor elkaar en voor hun voetbal, maar de juffen reageren enthousiast als ze horen waar die twee vogelaars naar staan te kijken.

'Ik snap de weerzin die je zo vaak hoort tegen exoten niet zo goed', besluit Lindeboom. 'Natuurlijk, als ze een bedreiging vormen voor inheemse soorten wordt het een ander verhaal. Maar als je nou ziet hoeveel soorten er door menselijk toedoen uit ons land zijn verdwenen, waarom zou je dan niet enthousiast worden wanneer zo'n leuke soort als de Monniksparkiet met een klein beetje hulp van de mens ons land weet te vinden?'

Ganzen en zwanen op slaapplaatsen tellen: een spektakel

Het tellen van slaapplaatsen van ganzen en zwanen is, alleen al door de massaliteit, vaak spectaculair. Maar ganzen en zwanen worden ook geteld tijdens de watervogel- en ganzen & zwanentellingen. Waarom is het dan toch belangrijk dat ook de slaapplaatsen geteld worden, en hoe doe je dat?

Nederland belangrijk, ook voor slapende ganzen

Nederland is een internationale mainport voor overwinterende en doortrekkende ganzen. Van vijf (van de 14) ganzenpopulaties in Noordwest-Europa verblijft de helft of meer 's winters in ons land. Het gaat daarbij om Kleine Rietgans, Dwerggans, Kolgans, Brandgans en Grauwe Gans. Toendrarietgans en Rotgans halen die limiet soms ook. Momenteel gaat het om zo'n 2,1 miljoen ganzen. Rond 1980 was dat nog een half miljoen. Daarnaast heeft ons land een verantwoordelijkheid voor de Kleine Zwaan (waarvan eveneens soms de helft bij ons overwintert) en in toenemende mate ook voor de Wilde Zwaan.

Naast foerageergebieden voor overdag zijn ook de slaapplaatsen uitermate belangrijk. Juist in de winter, wanneer het koud kan zijn en het tot maximaal 16 uur per dag donker is. Dat grote aantallen gemeenschappelijk overnachten is niet alleen vanwege de veiligheid, maar vermoedelijk ook om informatie uit te wisselen over de kwaliteit van foerageergebieden.

Van de 56 Natura 2000-gebieden hebben er 47 een slaapplaatsfunctie voor ganzen en zwanen. Voor die gebieden zijn er doelstellingen om voldoende ruimte te bieden als slaapplaats voor soorten als: Kleine en Wilde Zwaan, Taigarietgans, Toendrarietgans, Kleine Rietgans, Grauwe Gans, Dwerggans, Kolgans, Brandgans en Rotgans. Om na te gaan of ganzen en zwanen voldoende in die gebieden terecht kunnen, wordt er twee keer per winter een simultaantelling op slaapplaatsen georganiseerd. In zoveel mogelijk Natura 2000-gebieden worden dan in een periode van twee weken, liefst in het voorkeursweekend, de slaapplaatsen geteld. Die tellingen vormen de basis voor het aanwijzen of wijzigen van de slaapplaatsfunctie van een gebied.

Praktijkvoorbeeld Oostvaardersplassen

Bij grote slaapplaatsen van ganzen en zwanen vindt geregeld uitwisseling plaats met foerageergebieden tot ver buiten het Natura 2000-gebied. De aantallen op de slaapplaats kunnen dan ook vele malen groter zijn dan het aantal foerageerders binnen het Natura 2000-gebied. Een mooi voorbeeld

vormen de Oostvaardersplassen. Al enkele winters worden daar slaapplaatstellingen uitgevoerd door zo'n 20-30 waarnemers van Vogelwacht Flevoland. Recent zijn ook de Lepelaarplassen en de Markerwadden toegevoegd. Rond de Oostvaardersplassen staan op tien punten tellers, die elk een deel van de uitvliegende ganzen noteren. In december 2012 werden ruim 37.000 ganzen geteld, in januari 2013 zelfs ruim 57.000! De hoge aantallen waren bijzonder, maar nog verrassender was dat driekwart van de uitvliegende ganzen over het Markermeer naar Noord-Holland ging. De vogels slapen dus in Flevoland maar foerageren in Noord-Holland. Een vergelijkbaar project is vanaf winter 2012/13 gaande in de Biesbosch (volgende pagina). Ook in andere grote gebieden worden simultaantellingen georganiseerd, zoals in Fochteloërveen, De Onlanden, Engbertsdijksvenen, Gelderse Poort en delen van de Delta. De terreinbeheerders doen dikwijls ook mee en ontvangen de tellers na afloop gastvrij met koffie en koek.

Ruziënde Kleine Zwanen zorgen voor spektakel.
Foto: Hans Gebuis

Ganzenslaapplaats met vooral Kolganzen in de Ooijpolder. Foto: Harvey van Diek

Weinig ganzen november 2017

Voorlopige telresultaten van afgelopen november (stand invoer eind november) wijzen op relatief lage aantallen in vergelijking met vorig jaar. Toen werden landelijk in november ruim 250.000 Kolganzen geteld, terwijl het aantal deze keer bleef steken op bijna 152.000. Door het zachte weer in heel Europa bleef het aantal arctische ganzen bij ons in november laag. De Grauwe Gans kende vergelijkbare aantallen, ruim 50.000. Ook het aantal slapende Kleine Zwanen was lager, met bijna 210 dit jaar en ruim 450 vorig jaar. Overigens ontbre-

Slaapplaatsen in de Biesbosch tellen

Vacante gebieden

Voor de volgende Natura 2000-gebieden zijn (voor één of meerdere soorten ganzen en zwanen) slaapplaatsstellingen gewenst:

- Waddenzee
- Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving
- IJsselmeer
- Ketelmeer & Vossemeer
- Veluwerandmeren
- IJperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske
- Oostelijke Vechtplassen
- Haringvliet
- Voordelta
- Krammer-Volkerak
- Oosterschelde
- Veerse Meer
- Zoommeer
- Rijntakken

ken in beide jaren slaapplaatsstellingen van de Kleine Zwaan op de Veluwerandmeren. Hier en elders zijn gebieden op zoek naar een slaapplaatssteller.

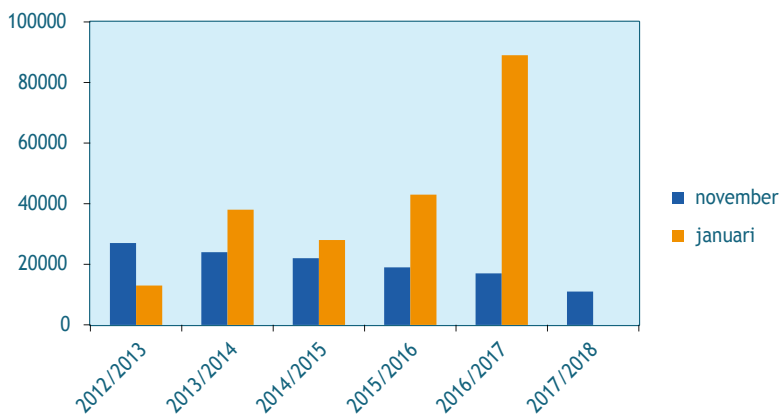
Meedoen?

De volgende telling voor ganzen en zwanen is van 13 januari tot en met 28 januari, met als voorkeursdatum 20 januari. Kijk op sovon.nl/vacant welke gebieden nog geen teller hebben en meld je aan.

Voor elke soort staan op de website (Vogelinfo/Telrichtlijnen) de tips en trucs voor de Slaapplaatsstelling.

- Jan Schoppers

In de Biesbosch wordt deze winter voor de zesde keer meegedaan aan de slaapplaatsstelling voor ganzen en zwanen. Dit wordt gedaan door waarnemers van de Vogelwerkgroepen Biesbosch en Alblasserwaard. Daarnaast kunnen aankomende tellers de kneepjes van het vak leren van ervaren tellers. Op 13 punten tellen één of meer tellers de uitvliegende ganzen en zwanen. Men begint ongeveer een uur voor zonsopkomst en telt door tot maximaal een half uur na opkomst. Aan het eind worden de vogels genoteerd die in het telgebied zijn achtergebleven. Naderhand worden alle gegevens verzameld, de ervaringen uitgewisseld en de telresultaten op elkaar afgestemd. Door een gezamenlijke inzet met een groep tellers krijg je binnen korte tijd een goede indruk van het belang van het hele gebied voor slapende vogels. Het verslag over deze telling in de afgelopen vijf winters in de Biesbosch is te lezen via sovon.nl/biesboschganzen

Kolganzen. Aantal slapende vogels in de Biesbosch in november en januari. Het aantal in november is afgenomen, maar de aantallen in januari nemen toe.

ARAGON Naturreizen

Vogelreizen Spanje 2018:

Zuid-Spanje, Iberische lynx, 20 t/m 26 januari
 Extremadura winter, 03 t/m 09 februari
 Extremadura & Gredos, 14 t/m 21 april
 Menorca, 25 april t/m 02 mei
 Pyreneeën & Ordesa, 01 t/m 08 juli
 Tarifa, vogeltrek+, 15 t/m 21 september
 Zuid-Portugal, 26 september t/m 06 oktober

Vakantiehuis in Sipán (Huesca), Spaanse Pyreneeën.

www.aragonnatuur.com

Vogelreizen met Kees Woutersen: (0034)619123999

Zo tel je: een route voor het PTT-project

In deze rubriek pakken we telkens een telprobleem aan en laten we deskundigen aan het woord. Deze keer leggen we een paar vragen voor aan Willem van Manen die het Punt-Transect-Tellingenproject (PTT) coördineert, waarmee eind december op vaste routes en telpunten wintervogels worden geteld. Welke lastige kwesties kom je op je telpunten tegen?

Soms heb je hoog overvliegende vogels, ganzen bijvoorbeeld. Tel je die mee?

Je telt in principe alles wat je ziet en hoort vanaf je punt, dus ook hoog overvliegende groepen ganzen of meeuwen. Dergelijke waarnemingen houden natuurlijk weinig verband met de situatie op jouw telpunt en hierdoor is het project voor deze soorten ook niet geschikt om uitspraken te doen over habitatgebruik. Je zou kunnen zeggen dat dit een minpunt is bij het PTT, maar het project is in eerste instantie begonnen als systeem voor monitoring, en dan geldt: hoe simpeler hoe beter.

In de ochtend- of avondschemer vliegen er soms al wat Spreeuwen, Kauwen en meeuwen naar hun slaappleaats. Hoe ga je daarmee om?

Je start je telling niet eerder dan een half uur na zonsopgang en stopt uiterlijk een uur voor zonsondergang. Hierdoor sluit je al behoorlijk wat problemen uit en tussen deze tijdstippen tel je alles mee. Mocht je per ongeluk toch vroeger zijn begonnen of later geëindigd, tel dan groepen die overduidelijk te maken hebben met een

gezamenlijke slaappleaats niet mee. Vooral bij soorten die niet zo algemeen zijn, maar wel in aanzienlijke aantallen bij elkaar kunnen overnachten, zoals Waterpiepers of Halsbandparkieten, kan het meetellen van één slaappleaats de landelijke index behoorlijk beïnvloeden. Is daarvan sprake, dan neem ik trouwens in de meeste gevallen wel even contact op met de teller.

Gebruik je nu vooral je verrekijker, of mag je ook je telescoop gebruiken?

Bij het tellen mag je de omgeving afscannen met een verrekijker, maar een telescoop gebruik je alleen om groepen beter te tellen of om soorten te determineren. Het is beter om dit buiten de telperiode van vijf minuten te doen, omdat kijken door een telescoop ook ten koste kan gaan van andere waarnemingen. Komen er buiten de telperiode nog vogels bij, dan tel je die niet mee.

Zou je een telescoop gebruiken om vogels op te zoeken, dan wordt de kans ook steeds groter dat je dezelfde individuen of groepen vanaf meerdere telpunten gaat meetellen, en dat is niet de bedoeling.

Willem van Manen
is de PTT-coördinator.
Foto: Sovon

Kan ik ook iets uit mijn eigen routegegevens analyseren?

Wanneer je bent ingelogd op je route, kun je een excel-bestand downloaden met daarin de jaartotalen van je route. Uiteraard heb ik dat zelf ook wel eens gedaan en de zeggingskracht van één telling, ook over veel jaren, viel me toen wat tegen. Kennelijk zitten er toch vrij veel onzuiverheden in, zoals variabele weersomstandigheden, die de resultaten van die ene telling sterk beïnvloeden. Wanneer je echter meer tellingen bij elkaar neemt, regionaal of landelijk, ontstaan er verrassend heldere patronen, die vaak ook overeen blijken te komen met aantalsveranderingen, fluctuaties of veranderingen in terreingebruik die je in het veld al dacht waar te nemen.

● **Albert de Jong**

> **Bekijk het instructiefilmpje over PTT via: sovon.nl/ptt**

Spreeuwen die in de avondschemer langs je telpunt naar hun slaappleaats vliegen tel je niet mee. Foto: Marleen Bos

Landelijke Dag 2017

We hebben weer een uitermate gezellige en geslaagde Landelijke Dag achter de rug!

Foto's: Koos Dansen, Harvey van Diek & Rick van der Kraats

Vogels in Overijssel 2017

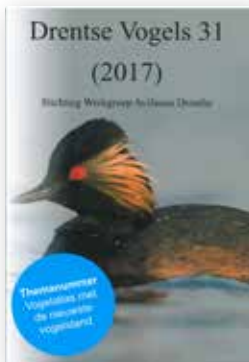
Ook dit jaar weer een fraai en gevarieerd nummer, het zestiende inmiddels. Dit jaar negen lange artikelen waaronder over Knobbelzwaan als broedvogel in een weidevogelreservaat, broedende Rode Wouwen in Overijssel, Bokjes in de Bergvennen, de betekenis van Overijssel voor overwinterende Wulpen, het eerste provinciale broedgeval van de Cetti's Zanger, een staart-

loze - dus eenvoudig herkenbare - Klapekster die twee winters gevolgd werd en het eerste broedgeval van een Raaf in een hoogspanningsmast. Uiteraard ontbreken de overzichten van zeldzame broedvogels en bijzondere waarnemingen in 2016 niet.

Bestellen alleen mogelijk door overmaking van €16,- op NL60 INGB 0004 5068 21 ten name van Samenwerkende Vogelwerkgroepen Overijssel te Markelo onder vermelding Vi02017 met postcode en huisnummer.

Drentse Vogels themanummer atlas

Het jaarlijks verschijnende tijdschrift Drentse Vogels is ook ver buiten de provinciegrenzen beslist de moeite waard. Nummer 31 is een themanummer gewijd aan atlaswerk. Het biedt een regionale vooruitblik op de te verschijnen landelijke atlas en vergelijkt recente verspreidingsbeelden (broedtijd en winter) met oude. En dat niet alleen, want Drenthe is misschien wel onze best onderzochte provincie dankzij de decennia omspannende werkzaamheden van Werkgroep Avifauna Drenthe. Zo zijn er ook buiten de atlasperiodes om vele tellingen verricht waaruit onder meer aantalsveranderingen te reconstrueren zijn. Een voorbeeld zijn de gebiedsdekkende januaritellingen, die de atlasbevindingen soms wezenlijk nuanceren. In de 144 pagina's dikke uitgave (in kleur) worden 51 soorten beschreven. Net als het vorig jaar verschenen themanummer *Wintervogels* van Tussen Duin & Dijk een inspirerende uitwerking van landelijk verzamelde gegevens op provinciaal detailniveau.

Bestellen door overmaking van € 13,- (inclusief verzendkosten) op banknummer NL77 INGB 0003 8702 92 t.n.v. Werkgroep Avifauna Drenthe o.v.v. DV 31 en uw adres.

Het verhaal van Pieterrr

Ex-junkie, ex-bajesklant, ex-schaapsherder...nee, het leven van Pieter de Haan was allesbehalve doorsnee. En hoewel niets daarop vooruitwees, werd hij op latere leeftijd een gedreven roofvogelaar die vol strijd lust de confrontatie aanging wanneer hij misstanden aantroef. Maria Quist, die samen met Rob Bijlsma aan de bakermat van de Werkgroep Roofvogels Nederland stond en gedurende vele jaren contact met Pieter onderhield, haalt in dit boekje op innemende wijze herinneringen op aan een soms moeilijk mens - voor zichzelf en zijn omgeving - met ook mooie en zachte kanten. Een waardig monumentje voor de in maart 2017 overleden Pieter.

Uitgeverij L'indépendance, 72 pagina's, prijs € 10,- incl. verzendkosten, bestellen via website van Maria (mariaquist.nl)

De Kerkuil

De Kerkuil en Johan de Jong: ze zijn al sinds begin jaren zeventig onafscheidelijk. Hij heeft het wonderbaarlijke herstel van deze uil meegemaakt en daartoe zelf ook bijgedragen. Dat hij nauw betrokken blijft bij het wel en wee van de Kerkuil spreekt bijna vanzelf. In dit boek vat hij veel kennis samen over voedselkeus, broedbiologie, migratie, trends, bescherming (met praktische tips) en meer; dit alles rijkelijk voorzien van illustraties.

Uitgegeven in eigen beheer, hardcover, 192 pagina's, prijs € 24,95 (excl. verzendkosten). Te bestellen door een mail te sturen naar jongrans@hetnet.nl met de adresgegevens, dan stuurt Johan het boek op.

Alle vogels

In het oeuvre van Koos van Zomeren komen altijd en overal vogels voorbij, soms prominent, soms terloops maar niet onopgemerkt. Alles wat hij ooit over vogels schreef, van zijn eerste stuk over de Huismus voor Nieuwe Revu (1977) tot aan *Het verlangen naar klapekster* (2014), is nu gebundeld en voorzien van speciaal hiervoor vervaardigde penseeltekeningen van Erik van Ommen. Wad, weide of woud; waar Van Zomeren zich ook bevindt om vogels te observeren, elke vogel blijkt toch ook weer iets te zeggen over de mens en de wereld waarin we leven.

Uitgeverij De Arbeiderspers, hardcover, 888 pagina's, prijs € 49,99

De genialiteit van vogels

Vogels zijn verbluffend intelligente wezens met indrukwekkende sociale vaardigheden. Ze bedriegen en manipuleren, spelen luistervink, hebben een groot gevoel voor rechtvaardigheid, onderhouden sociale netwerken enzovoort. Sommige vogels kunnen zich meten met de hogere primaten en zelfs de mens, maar beschikken ook over eigen vormen van genialiteit. Jennifer Ackerman doorkruist de wereld naar de plekken waar het allemaal gebeurt en onderzocht wordt. Haar verhaal, wetenschappelijke verkenning en reisverhaal ineen, verschaft ons een nieuwe blik op de uitzonderlijke talenten van vogels en op wat ze ons kunnen vertellen over onze veranderende wereld.

Uitgeverij Prometheus, paperback, 384 pagina's, prijs € 24,99, E-book € 14,99

Biesbosch-vogels

Dit is een greep uit de jeugddagboeken van Tom Lebrecht (1918-1982), een internationaal vermaard watervogelkenner. Die kennis verwierf hij al in zijn tienerperiode, toen hij vanuit Dordrecht de Biesbosch introk. Zijn scherpe observaties beschreef hij in cahiers, die de basis vormen voor dit boek dat de periode 1932-38 beslaat. We lezen niet alleen over de vogels maar ook over de mensen die hij ontmoette, excursies met NJN-ers en over vogeltochten door Nederland. Het slothoofdstuk gaat in op de streeknamen voor vogels die in de dagboeken aan bod komen, benamingen die thans veelal in onbruik zijn geraakt. De uitgave is verzorgd door Gerard Ouweneel, die vanaf 1965 regelmatig met Lebrecht optrok.

Uitgeverij Liverse (Dordrecht), paperback, 152 pagina's, prijs € 19,95

Zwaluwen van Gaast

Theunis Piersma kennen we vooral als steltloperexpert, befaamd over de hele wereld. Maar hij is natuurlijk ook een rasechte onderzoeker met diepe belangstelling voor andere soorten, waaronder zeer zeker de aan zijn huis in het Friese Gaast broedende Huiszwaluwen. Een eenvoudige vraag van een dorpsgenoot ('Waar blijven onze zwaluwen in de winter, Theunis?') werd aanleiding tot een persoonlijke zoektocht: hoe overleven Huiszwaluwen en waar overwinteren ze? Als geboren verteller weet Theunis ingewikkelde, wetenschappelijke materie op een begrijpelijke en onderhoudende manier over te dragen. Tweede, geheel herziene druk, onmisbaar in het Jaar van de Huiszwaluw.

Uitgeverij Bornmeer, paperback, 160 pagina's, prijs € 15,-

**Sovon Vogelonderzoek Nederland zoekt een
meetnetcoördinator en adviseur**

(32 uur/week)

en een

medewerker communicatie en vrijwilligers

(24-32 uur/week)

Voor meer informatie en de functieprofielen verwijzen we naar sovon.nl/vacatures.
Reageren kan tot uiterlijk 10 januari 2018.

Ben Hulsebos Sovon vrijwilliger van het jaar 2017

Op 20 november is Ben Hulsebos gehuldigd als Sovon vrijwilliger van het jaar. Tijdens de jaarvergadering van Vogelwerkgroep Losser werd hij verrast door directeur Theo Verstrael en bestuurslid Ben van Os van Sovon en kreeg hij de eervolle prijs overhandigd. Ben Hulsebos was onder andere 20 jaar (!) districtscoördinator in Twente. Sovon reikt de prijs jaarlijks uit aan een van zijn 'supervrijwilligers' die zich inzetten voor vrijwillig vogelonderzoek.

Duizendpoot

Ben imponeerde de jury niet alleen door zijn lange reeks van jaren als Sovon-districtscoördinator in Twente. Hij was daarnaast ook actief als Atlas Districtscoördinator, redacteur van Ficedula (tijd-

schrift van de Twentse Vogelwerkgroep) en secretaris van Vogelwerkgroep Losser. Dit zijn werkzaamheden die veel tijd kosten en bijzondere inzet vragen. Sovon kan vrijwilligers als Ben bij het organiseren van tellingen niet missen.

Natuurlijk voert Ben als betrokken vogelaar ook broedvogelinventarisaties uit. De Twentse hoogvenen Aamsveen, Witte Veen en Buurserzand hebben daarbij zijn speciale aandacht. Daarnaast heeft hij het LSB-telgebied gemeente Losser opgezet. Hij inventariseert dit gebied met Vogelwerkgroep Losser. Een andere passie van Ben is de trektelpost Oelemars, waar hij al vele jaren bijna dagelijks te vinden is. Veel waardering bestaat er ook voor het feit dat de verzamelde gegevens niet in een la liggen te versloffen, maar in uitvoerige rapporten te publiceren.

MiboBen

Ben en de Middelste Bonte Specht zijn een onafscheidelijk duo. Toen in 2004 het eer-

ste broedgeval in Twente werd vastgesteld, was het raak. Sindsdien organiseert Ben jaarlijkse tellingen van deze prachtige soort in heel Twente, een klus die met het jaar omvangrijker wordt.

Alle kennis draagt Ben over aan anderen. Hij leidt excursies, geeft vogelcursussen en lezingen. Zijn contacten met veel actieve vogelaars maken hem een spin in het vrijwilligersweb van vogelaars en tot een ware ambassadeur van Sovon-activiteiten.

Eindoordeel juryrapport

De jury heeft grote waardering voor Bens bijzondere inzet voor projecten van Sovon, de vogelwerkgroepen en overige natuurorganisaties. Daarmee komt de jury eensluidend tot het oordeel dat Ben met zijn gedrevenheid om tellers jarenlang te enthousiasmeren, met zijn enorme betrokkenheid als coördinator, bestuurslid en redacteur, en zeker ook met zijn enthousiasme om beginnelingen bij het vogelstelwerk te betrekken, de terechte Vrijwilliger van het jaar 2017 is.

Geslaagde water- vogelcursus in Fryslân - najaar 2018 weer een

In november sloten we een mooie water-
vogelcursus af in Fryslân. Samen met de
FFF-wadvogelwerkgroep uit de **provinsje**
leerden 24 cursisten hoe je de relevante
soorten determineert, grote groepen schat
en watervogels in een telgebied telt. Zelfs
Vroege Vogels kwam langs en deed daar op
21 november verslag van op tv.

Najaar 2018 herhalen we de cursus
weer. De vier theorieavonden worden in
het Natuurmuseum in Leeuwarden gegeven
en de vier praktijklessen in verschillende
gebieden in de provinsje. Je kunt nu je inter-
esse al rechtstreeks doorgeven aan Sjouke
Scholten via sjouke.scholten@sovon.nl

Foto: Romke Kleefstra

Ben Hulsebos krijgt van Theo Verstrael de Sovon-zwaluw opgespeld. Foto: Ben van Os

Tellen in werkgroepverband: een praktijkvoorbeeld

Er zijn in ons land heel wat Vogelwerkgroepen die meedoen aan broedvogelinventarisaties of andere tellingen. In sommige groepen slaat de vergrijzing toe en/of is de animo tanende. Andere groepen floreren juist. Hoe pakken ze dat aan?

Een misschien wel inspirerend voorbeeld kregen we aangereikt door Peter Klomp, een artikel dat verscheen in het (zeer leeswaardige) blad Drentse Vogels. Het artikel beschrijft de wijze waarop de Vogelwerkgroep van de KNNV te Assen tellingen uitvoert.

Tellen in groepjes

Dat de VWG een nog groeiend ledenbestand heeft, en volop aan allerlei tellingen deelneemt, kent volgens het artikel verschillende succesfactoren. Een daarvan is het werken in groepjes. Naast het sociale aspect heeft dit als voordeel dat capaciteiten verdeeld worden en minder ervaren tellers op sleptouw worden genomen door oude rotten.

Roulerende schema's

De tellingen van de VWG vinden plaats volgens roulerende schema's. Hierbij komen de tellers in de loop van het seizoen in verschillende terreinen, en dus biotopen, wat volgens de auteur de motivatie verhoogt. Snelle feedback na iedere telling door middel van emailbrieven verhoogt de betrokkenheid van de deelnemers.

Meer lezen

Een pdf van het volledige artikel staat op de website van Sovon (<http://bit.ly/2hsalnu>). Overigens is ook in het juni-nummer van Sovon-Nieuws een artikel opgenomen met tips om je werkgroep vitaal te houden. Dat was gebaseerd op een peiling onder de Ledenraad van Sovon. Meepraten? Daarvoor is het forum van Sovon een goede plek (forum.sovon.nl).

Experience the big adventure with an ease.

ZEISS Victory Pocket

NEW

ZEISS Victory Pocket 8x25 and 10x25

The most compact premium binoculars from ZEISS

The new Victory® Pocket promise high performance in all kinds of outdoor applications. Despite their amazingly light-weight construction, their high magnification and FL-lenses with ZEISS T* multi-layer coating help them to deliver brilliant image quality. The asymmetrical folding makes it particularly compact.

www.zeiss.com/sports-optics

Op 30 april 2018 vertrekt de laatste West Africa Pelagic Vaar mee van de Kaapverden naar Zeeland!

13 dagen vanaf € 1.795

Gegarandeerd vertrek!

Met eigen Nederlandse reisbegeleiders

Voor meer informatie en reisverslagen van eerdere reizen zie onze website: <http://www.ineziatours.nl/wap>

INEZIA TOURS

vogelreizen, natuurreizen en meer

www.ineziatours.nl

info@ineziatours.nl

0597-431405

aangesloten bij
garantiefonds

GGTO

Heeft u één vogel in de hand? Of tien in de lucht?

ANWB
Vogelgids
van Europa

Werk in de natuur met

veldshop.nl

U VINDT ONZE PRODUCTEN
BIJ EXCLUSIEVE SPECIAALZAKEN EN
ONLINE OP WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

BTX #CLOSER 2 NATURE

De nieuwe binoculaire BTX telescoop biedt de natuurlijkste kijkbeleving ooit: met beide ogen dicht op de actie, kristalhelder in elk detail en met de innovatieve voorhoofdsteun en schuine inkijk comfortabel gedurende vele uren. SWAROVSKI OPTIK – momenten intenser beleven.

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK

Verrekijkers & Telescopen

opticron

NEW
MODEL

Traveller BGA ED

De Traveller BGA ED zet de standaard voor 32mm veldkijkers; Helderder, scherper en net zo licht en klein als een pocketkijker. Deze serie is zowel geschikt voor de liefhebber als de serieuze gebruiker. Prijzen vanaf €399

MM4 GA ED Reisttelescoop

De hoge lichtopbrengst, het mooie contrast en de enorme scherpste van de oude MM serie, worden nogmaals verbeterd in de MM4 GA ED, maar wel in hetzelfde compacte, lichte "neem-maar-mee" formaat. Compatibel met HDF en SDLv2 zoom-oculairs. 30 jaar garantie. Prijzen vanaf €429

NEW
MODEL

Verdere informatie vind je op www.opticron.nl, email sales@opticron.co.uk of neem contact op met je lokale dealer.

Foto Fransen, Amsterdam 020 6650471
Foto Rooijmans, Budel 0495 494890
Ringfoto Focus, Den Haag 070 3638398

Foto Sipkes, Groningen 050 3128684
Foto Rembrandt, Maastricht 043 321 3903
Focus Optiek, Middelburg 0118 625310

Vogelinformatiecentrum, Texel 0222 316249
Ringfoto Focus, Voorburg 070 3863519
Kijk Uit Verrekijker, Zwolle 038 4213697

Opticron, Unit 21, Titan Court, Laporte Way, Luton, Beds, LU4 8EF, UK Tel: +44 1582 723559 www.opticron.nl

Vogel- en natuurreizen

Specialist in Noordoost Polen

www.agronatura.nl
085-7853820
info@agronatura.nl

Ook vogelreizen in
Engeland/Schotland
Spanje
Roemenië
Hongarije
Zweden

Groepsreizen

Vogelreis Biebrza en Bialowieza **4 mei**

Kanoreis Biebrzamoerassen **18 mei**

Individuele reizen

Oerbos Bialowieza incl. Wit-Rusland
Biebrzamoerassen
met eigen vervoer, fiets of kano

Maatwerk

Natuurreizen groepen of individueel

Lid van:

Limosa 90 - 1

Artikelen:

- Frequentie tellingen en kleurringaflezingen illustreren het belang van de Everdingerwaard voor Grutto's (J. Altenburg e.a.)
- Voorjaars- en zomerdieet van Slechtvalken in relatie tot voedselaanbod op de oostelijke Waddeneilanden (T. van Nus e.a.)
- Het eerste broedgeval van de Visarend in Nederland (A. de Jong e.a.)
- Dynamiek in de verspreiding van de Graspieper in Berkheide (J. van Reisen)

En: nieuws uit recent gepubliceerd onderzoek in Andermans Veren, een verslag van het derde congres van de Nederlandse Ornithologische Unie en recensies van nieuwe vogelboeken

Verwacht in één van de volgende nummers:

Zwarte Zee-eenden bij Camperduin, Grote Zilverreigers in het land van Maas en Waal, Kerkuilen in De Onlanden, nestkastselectie Steenuilen, het verdwijnen van Bonte Kraaien, gezenderde Roek, commensaal foeragerende Dodaarzen, individuele herkenning Pontische Meeuwen, terreinkeuze pleisterende Watersnippen in graslanden, hybride ganzen in Nederland, vermeende zomerschade Grauwe Ganzen, en meer!

Redactieadres: Romke Kleefstra • Natuurmuseum Fryslân
Schoenmakersperk 2 • 8911 EM Leeuwarden
romke.kleefstra@sovon.nl • tel.: 058-2164166.

Limosa
90.1
2017

Grutto's in de Everdingerwaard
Voedselkeuze Slechtvalken Rottum
Eerste broedgeval Visarend
Verspreiding Graspieper Berkheide

BLUE ELEPHANT

Nieuwe Groepsreizen 2018

vertrek

Japan Okinawa	27.01
Sri Lanka endemen	12.01, 14.03
Coto Doñana/Sierra Nevada	13.01
India klassieke vogelreis	20.02
Point Pelee	28.04
Brazilië	05.11
Marokko	13.12

Nieuwe Fotografiereizen

Japan	20.02 of selfdrive!
Bhutan	04.05

www.blue-elephant.nl

meopta.com

meopta

BESTE
KOOP
2015
roots

MeoPro 8x42 HD

- 8X32 HD € 499,-
- 10X42 HD € 579,-
- 10X32 HD € 519,-
- 8X56 HD € 639,-
- 8X42 HD € 549,-

Alle **Meopta** verrekijkers worden bij Meopta met de hand gebouwd en samengesteld met hoogwaardige componenten. Dit staat garant voor optische perfectie en betrouwbare prestaties in het veld.

In de grote verrekijkertest van **Roots** kreeg de **MeoPro HD 8x42** het "Beste Koop" predicaat.

Speciale actie voor leden en tellers van **SOVON**:

Koop nu een Meopta verrekijker of telescoop en ontvang **10% korting** op uw aankoop. Per verkochte kijker doneert Meopta bovendien 25 euro aan Sovon t.b.v. vogelonderzoek.

Kijk snel op:

www.sovon.nl/kortingmeopta

Deze actie is een samenwerking van **Meopta, Sovon en Het Vogelinformatiecentrum op Texel.**

EUROPEAN
OPTICS

since
1933

Technolyt®

E info@technolyt.nl • T +31(0)75 647 45 47 • I Technolyt.nl

ONDERDEEL VAN DE WAY GROUP

Fluitend de winter in?

Zo'n 50% van de Noordwest-Europese populatie Smienten overwintert in ons land. Het is 's winters dan ook één van de talrijkste watervogels. Vooral in grazige gebieden in het westen van het land is het gefluit vaak niet van de lucht.

Toch gaat deze eend niet meer zo fluitend de winter in. Sinds 2002/03 vermindert het aantal in ons land, zo blijkt uit resultaten van de maandelijkse watervogeltellingen. Andere grasetende watervogels, vooral ganzen, nemen veelal nog toe. De afgelopen vier winterseizoenen lijken de aantallen Smienten enigszins te stabiliseren, maar van een herstel is geen sprake. De afname bij ons staat niet op zich; in heel Noordwest-Europa daalden de aantallen in de laatste tien jaar.

Nu zou je kunnen vermoeden dat dit samenhangt met de tendens naar mildere winters, die immers kan leiden tot een noordwaartse verschuiving van de winterkwartieren. Dit blijkt echter maar ten dele het geval. Het centrum van de winterverspreiding in Europa verschoof nauwelijks en ligt nog steeds in Nederland.

Onderzoek van Tony Fox en anderen wijst vooral op verslechterde broedresultaten. Dat blijkt uit de leeftijdsgegevens van geschoten dieren in Denemarken. Een analyse van in Nederlandse eendenkooien gevangen Smienten ondersteunt deze bevinding.

Niet iedereen is blij met de komst van Smienten in de winter. 'Ze eten de gewassen op en schijten de boel onder', kopte de Volkskrant recent. Dit zorgt voor een spanningsveld. Want hoe ga je om met schade veroorzaakt door een soort die zich al zo'n 25% onder de landelijke doelstelling voor Natura 2000 bevindt?

> sovon.nl/smient

Foto: Patrick Palmen
Tekst: Loes van den Bremer

